

TÜRKİYE'DE KADIN VE GELECEK BEKLENTİLERİ ARAŞTIRMASI

PROF. DR. NİLÜFER NARLI

AG PLATFORM

İSTANBUL, OCAK 2016

 Garanti Emeklilik

Türkiye’de Kadın ve Gelecek Beklentileri Araştırması

Prof. Dr. Nilüfer Narlı

AG Platform

İstanbul, Ocak 2016

Gizlilik ve Feragat Beyanı

Bu doküman AG Platform Araştırma Danışmanlığı tarafından Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş. için özel olarak hazırlanmıştır. Dokümanın ve içeriğinin tüm hakları saklıdır. Doküman, hiçbir şart altında ve hiçbir şekilde, kısmen ve kaynak gösterilmek kaydıyla dahi, çoğaltılamaz, kopyalanamaz ve AG Platform Araştırma Danışmanlığı ve Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş. dışında herhangi bir kuruluş tarafından kullanılamaz. Dokümanda yer alan bilgilerin doğruluğu, bütünlüğü veya eksikliği, verilerin ve bilgilerin güncelliği ile ilgili olarak tüm doğrulama, değiştirme ve yenileme tasarrufu AG Platform Araştırma Danışmanlığı ve Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş.'ye aittir. Burada yer alan bilgilerin, izinli dahi olsa kullanılması yolu ile, alınacak kararlardan dolayı üçüncü şahısların uğrayabileceği zararlardan AG Platform Araştırma Danışmanlığı ve Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş. mesul tutulamaz.

Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş. Bilgilendirmesi ve Hakları

AG Platform Araştırma Danışmanlığı, hizmetlerini ESOMAR ve TÜAD araştırmacılık meslek ilkelerine uygun olarak gerçekleştirmektedir. AG Platform Araştırma Danışmanlığı, hizmetlerinin herhangi bir aşamasında yaşanacak olumsuzluk hallerinde, hizmet verdiği kuruluşun kendisini, TÜAD Disiplin Kurulu ve/veya TÜAD Etik Kurulu'na yazılı olarak şikayet edebileceğini kabul ve beyan eder.

AG Platform, 2016, İstanbul.

Bu araştırma raporu,
Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş adına
AG Platform tarafından hazırlanmıştır.

Analiz ve Raporlama

Prof. Dr. Nilüfer Narlı, Bahçeşehir Üniversitesi
Ali Gizer | Serkant Tünay, AG Platform

Veri Analizi

Ali Gizer | Serkant Tünay, AG Platform

Saha Uygulama

Çağla Gürdal, AG Platform

İÇİNDEKİLER

06 Giriş

06 Kapsayıcı Büyüme, Eşitsizlikler ve Kadın

08 Kadınların Risklere Karşı Korunması

08 Bireysel Emeklilik ve Sigorta Hizmetleri

10 Türkiye’de Kadın: Demografi, Ekonomik Durum ve Fırsatlar

11 Kadınların Finansal Bilinç Gelişimi

13 Araştırma Hakkında

13 Genel Çerçeve

13 Araştırma Konusu ve Amacı

13 Kapsam

13 Yöntem

14 Demografi

14 Görüşülen İller

15 Yaş Grubuna Göre Dağılım

15 Eğitim Durumuna Göre Dağılım

15 Medeni Durum

16 Bölgelere Göre Medeni Durumu

17 Yaşa Göre Medeni Durumu

17 Çalışma Durumu

18 Yaşa Göre Çalışma Durumu

19 Bölgelere Göre Çalışma Durumu

20 Uğraşılan İş/Meslek

20 Sosyo-Ekonomik Statü (%)

21 Hane Halkı Büyüklüğü

21 Aylık Ortalama Bireysel Gelir

22 Bireysel Gelir Nereye Harcanıyor?

23 SES’e Göre Bireysel Gelir Nereye Harcanıyor?

23 Yaşa Göre Bireysel Gelir Nereye Harcanıyor?

24 Bölgeye Göre Bireysel Gelir Nereye Harcanıyor?

24 Aylık Ortalama Hane Geliri

25 Hane Harcamaları Dağılımı

26 SES’e Göre Harcama

27 Yaşanılan Bölgeye Göre Harcama

28 Toplam Aylık Hane Gelirine Göre Harcama

28 Sigortalılık Durumu

29 Banka Kredisi Kullanmaya Göre Hayat Sigortası Sahipliği

30 SES’e Göre Bireysel Emeklilik Sahipliği

30 Yaşa Göre Bireysel Emeklilik Sahipliği

30 Aylık Hane Gelirine Göre Bireysel Emeklilik Sahipliği

31 Eğitim Düzeyine Göre Bireysel Emeklilik Sahipliği

31 Hanenin Maddi Konuları İle İlgilenme Durumu

32 Bölgelere Göre Maddi Konular İle İlgilenme Durumu

33 Finansal Tutum ve Bilgi

33 Yaklaşım

34 Finansal Araçların Kullanımı

34 Finansal Araçları Kullanma Durumu

34 Yatırım Amaçlı Parası Bulunanlar

35 Düzenli Para Biriktirenler

36 Düzenli Para Biriktirenler Nasıl Biriktiriyor?

37 Düzenli Para Biriktirenler Hangi Amaçla Biriktiriyor?

38 SES’e Göre Düzenli Para Biriktirenler Hangi Amaçla Biriktiriyor?

39 Ekonomik Kriz Yaşama Durumu

40 Finansal Araçlar Bilgi Düzeyi

40 Finansal Durum ve Davranışlara İlişkin İfadelerin Değerlendirilmesi

41 Finansal Durum ve Davranışlara İlişkin İfadelerin Değerlendirilmesi

42 Finansal Eğitim Almak İsteyen Kadınlar

43 Beklentiler ve Endişeler

43 Gelecek ve Beklentiler

43 Gelecekle İlgili Beklentiler

46 Yaşadığı Bölgeye Göre Gelecekle İlgili Beklentiler

46 Yaşa Göre Gelecekle İlgili Beklentiler

49 SES'e Göre Gelecekle İlgili Beklentiler

50 Eğitim Düzeyine Göre Gelecekle İlgili Beklentiler

51 Gelecekle İlgili Beklentiler (15 yaş altı çocuk sahipliğine göre)

52 Gelecek ve Endişeler

52 Geleceğe Dair Endişe Durumu

52 Geleceğe Dair Endişeler

53 Yaşadığı Bölgeye Göre Endişe Durumu

54 Eğitim Düzeyine Göre Endişe Durumu

54 SES'e Göre Endişe Durumu

55 Gelecek ve Kadercilik Anlayışı

55 Kadercilik Söylemi ve Finansal Tutum

56 Kadercilik Söylemi Üzerine İfadelerin Değerlendirmesi (Katılma/Katılmama)

57 SES'e Göre Kaderciliğe Bakış

58 Eğitim Durumuna Göre Kaderciliğe Bakış

59 Sonuç

73 Kaynakça

Kapsayıcı Büyüme, Eşitsizlikler ve Kadın

Artan küresel eşitsizlik toplumların, başta kadınlar olmak üzere dezavantajlı grupların insani ve ekonomik kalkınmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum “kapsayıcı büyüme” anlayışının giderek ulusal ve uluslararası gündemde yer bulmasına yol açmıştır.¹ Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasına katkı sağlayacak kapsayıcı büyüme vurgusunun G20 gündeminin tam kalbine yerleştirmesi görüşünün önem kazandığı 2015 zirvesinde görülmüştür.

Kapsayıcı büyüme söz konusu olduğunda bölgeler arası gelişmişlik farkları konusuna değinmemek büyük bir eksiklik olacaktır. Küresel eşitsizlikle birlikte etkisi katmerlenen bölgeler arası eşitsizlik dünyanın çoğu yerinde en önemli sorunlardan biri olarak dikkat çekmekte ve sosyal cinsiyet çalışmalarında göz önüne alınmaktadır. Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi bakımından gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler olduğu gibi, ülkelerin kendi içinde de göreceli olarak gelişmiş ve az gelişmiş bölgeler bulunmakta ve bu farkın insani kalkınma açısından analiz edilmesi sürdürülebilir kapsayıcı kalkınma için önemlidir. Bölgeler arası gelişmişlik farklarının göze çarptığı Türkiye’de, UNDP 2008 verilerine göre “en yüksek insani gelişmişlik endeksi değerlerinde; Doğu Marmara, Ege, Batı Marmara Bölgeleri ilk sıralarda yer alırken, Güneydoğu, Ortadoğu ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgeleri son sıralarda yer almaktadır” (Ünal, 2008: 89). İnsani gelişmişlik düzeyi 2010-2012 verilerine dayanan araştırmaya göre, Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgeleri’ndeki iller nispeten düşük gelişmişlik düzeyleri ile dikkat çekmektedir (İş Bankası, 2014). Aynı araştırma sonuçlarına göre en yüksek gelişme gösteren illeri kapsayan I. Grup’taki 7 ilin 3’ü Marmara Bölgesi’nde yer alırken, aynı grupta yer alan diğer iller Ege, Akdeniz ve İç Anadolu Bölgesi’nde bulunmaktadır. Sıralamanın tamamı dikkate alındığında Marmara Bölgesi en gelişmiş bölge konumundayken, onu Ege ve Akdeniz Bölgeleri takip etmektedir (İş Bankası, 2014:6). Bölgesel kalkınma düzeyi farklılıkları insan kapitali gelişimini olumsuz etkilediği gibi, kadınların ekonomik güçlenmesi üzerinde katmerli olumsuz sonuçlar yaratmaktadır.

1 Kapsayıcı Büyüme, 2015 yılı Kasım ayında Antalya’da toplanan G20 Liderler Zirvesi’nde gündeme damgasını vuran konulardan birisidir. Bkz: G20 2015 Liderler Zirvesi’nin Sonuç Bildirgesi için: <https://g20.org/g20-leaders-commenced-the-antalya-summit/>.

Kapsayıcı sürdürülebilir kalkınma kapsamında kadınların güçlendirilmesi, toplumsal eşitliğin sağlanması ve genç erkek ve kadınlar arasında finansal bilincin artırılması UNDP'nin (UNDP, 2015) belirlediği özel hedefler arasında gelir ve bu doğrultuda projeler geliştirilmiştir. İller arasında, Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Samsun ve Trabzon bulunmaktadır ve bu çalışmayla genç erkek ve kadınlar arasında finansal bilincin artırılması hedeflenmiştir (UNDP, 2015: 10-14).

Kapsayıcı sürdürülebilir büyüme, UNDP'de olduğu kadar birçok uluslararası platformda da gündeme alınmıştır. Bu konunun G20 gündemine alınması uzun zamandır ihtiyaç duyulan politika uyumluluğuna ve siyasi iradeye hız kazandırdığı gibi, Türkiye gibi sosyal cinsiyet uçurumunun yüksek olduğu bir ülkede kadının insani kalkınmasına ivme kazandırabilir.² Kadının ekonomik açıdan güçlendirilmesi kapsayıcı büyüme konusundan öncelikli veya ayrı olarak görülmemelidir. Kadınların eğitime ve işgücüne katılımı ve liderlik pozisyonlarında eşit fırsatlar bulmalarının sağlanması, sürdürülebilir kalkınma hedefleri arasında yer alır: Örneğin; Hedef 5: "Cinsiyet eşitliğini sağlamak ve tüm kadınlar ve kız çocuklarının toplum içerisindeki yerlerini güçlendirmek".

Kadının insani kalkınma düzeyinin yüksek olmaması ve sosyal cinsiyet uçurumu, Türkiye'nin siyasal ve sosyal gündeminde sosyal cinsiyet ve kalkınma sorununun bir parçası olarak yer almaktadır. Kadınların istihdama katılım oranının son 10 yılda %27-30 arasında değiştiği ancak %30'un üstüne çıkamadığı, kadın yoksulluğunun yüksek olduğu³ ve kadının insani kalkınma sürecinde yaşadığı olumsuzlukların, hükümet, yerel yönetimler ve iş dünyasının da gündeminde yer aldığını söyleyebiliriz. Yeni politikalara, tedbirlere ve programlara ihtiyaç duyulduğu görüşünü yaygın biçimde paylaşmaktadırlar.

Yetenekli, risk alabilen, yaratıcı, liderlik nitelikleri olan kadınların yetişmesi için gereken koşullardan mahrum olan çok sayıda kadın, potansiyellerini ortaya

2 Dünya Ekonomik Forumu'nun raporuna göre, toplumsal cinsiyet eşitliğinde, 2014 yılında Türkiye 142 ülke arasında 125'inci sırada, 2015 yılında 145 ülke arasında 130'uncu sırada yer almıştır. Bilgi için bkz: <http://reports.weforum.org>

3 Türkiye'de kadın yoksulluğu üzerine yapılan araştırmalara göre 2002 yılında %27,19'larda olan kadın yoksulluğu, 2009'da %19,03'lere düşmüştür. Kadınların yoksulluk oranında kentsel alanlarda önemli düşüş görülmesine rağmen, kırsal alanda kadın yoksulluk oranlarında önemli artış tespit edilmiştir (Gerşil, 2015).

koyamamakta, kalkınma sürecinden dışlanmaktadır. Örgün eğitimden bile yararlanması uzun yıllar sınırlı olan kadın, kendine güvenen, yaratıcılığını geliştirebilen bir insan olarak fırsatları değerlendirecek cesareti kazanamamıştır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu verilerine göre, Türkiye’de kadın ve erkeğin insani ve ekonomik kalkınma düzeylerinde bir uçurum olması ve bu sosyal cinsiyet uçurumunun kapatılamaması girişimci kadının ortaya çıkışında engel teşkil etmekte, kadın istihdamını olumsuz etkilemekte ve kadınların tasarruf edebilme ve mülk edinebilmelerini olumsuz etkilemektedir. Son beş yılın verilerine göre, Türkiye, Avrupa Birliği ve OECD ülkeleri arasında, kadın girişimciliğinin ve kadın istihdamının en düşük olduğu ülkedir.⁴

Kapsayıcı ve sürdürülebilir bir kalkınma için kadınların eğitim ve bilim alanında güçlendirilmesi, finansal okuryazarlıklarının artırılması, sosyal girişimcilikte ve kooperatifleşmede kadının rolünün öne çıkarılması ve de mali ve sosyal güvenlik hizmetlerine erişimlerinin sağlanması özel bir önem arz eder. Bu durum göz önüne alındığında, kadınların sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınmasının araçlarından biri olan bireysel emeklilik konusunun araştırılması, küresel ve yerel ekonomik risklerin çoğaldığı bir dönemde zamanlama ve sosyal kontekst açısından anlamlıdır.

Kadınların Risklere Karşı Korunması

Bireysel Emeklilik ve Sigorta Hizmetleri

Kadınların, özellikle yaşlı kadınların yoksulluk riskine karşı korunması için bireysel emeklilik konusu kritik bir öneme sahiptir. Unutulmamalıdır ki, kadınların aile içindeki bakım sorumlulukları altında sürekli tam zamanlı istihdamından uzaklaşp kısmi zamanlı çalışmaya yönelmesi, erkeklerden düşük ücret almaları ve çalışma hayatlarının annelik ve çocuk bakımı gibi işlerle kesintiye uğraması emekliliklerinde de daha az tazminat almalarına yol açmaktadır.⁵

4 OECD (2012), Gender Equality in Education, Employment and Entrepreneurship: Final Report to the MCM ve OECD (2015) Employment Outlook 2015 Report verilerine göre, Türkiye kadın istihdamında yine en alt sıralamada yer almıştır. OECD (2015) Türkiye’de kadın istihdamı ve girişimcilik sayısının OECD ve Avrupa ülkeleri ile karşılaştırdığında düşük düzeyde olması ve bu konuda iyileştirme çalışmaları tartışması, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın dergisinde ele alınan bir konu olarak karşımıza çıkar (Nazmiye Demir, 2015).

5 Kadın ve erkek arasındaki emeklilik maaşı farkı ve yaşlı kadın yoksulluğu sosyal cinsiyet literatüründe yer bulur (Ginn ve Arber, 2001; Gornick ve diğer, 2009).

Kapsayıcı kalkınma ve kadınların ekonomik açıdan güçlendirilmesi onların risklere karşı korunması, kadınların sosyal güvenlik ve sigorta hizmetlerine erişiminden ayrı düşünülemez. Sosyal cinsiyet eşitsizliği devam etse bile, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu’nun uygulanması, Bin Yıl Hedefleri ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusundaki çabalar sayesinde tüm dünyada, özellikle son 20 yılda sayıları giderek artan kadın örgün eğitime ve istihdama katılmıştır. Kadınların, bireysel emeklilik başta olmak üzere sigorta ürünlerine erişiminde göze çarpan artış, bu alanda araştırma yapılması ihtiyacını ortaya koymuştur. Kadınların durumu ile ilgili dünya verilerine göre, son yıllarda yükselen iki önemli eğilim, artan sayıda kadının yükseköğretime katılması⁶ ve bağımsız bir gelire sahip olmak ve ev içi karar alma sürecinde pazarlık güçlerini yükseltme motivasyonları ile sigorta ürünlerine harcama yapması. Bu trendler göz önüne alınarak yapılan kestirimlere göre, kadınların sigorta pazarı 2013 yılından 2030 yılına kadar ikiye katlanabilecektir.⁷ Beklenen bu artışın diğer nedenlerinden birisi; mevcut durumda dünya girişimcilerinin %30’unu oluşturan kadınların işlerini büyümeyi arzularken, finans ürünlerine erişimde sosyal cinsiyet uçurumundan dolayı dezavantajlı olduklarının farkında oldukları için ekonomik açıdan kestirilebilir risk alma eğilimi ile sigorta ürünlerine yönelmeleridir.⁸ Eğitim düzeyi yükselen kadının ekonomik riskleri algılamasının kuvvetlendiği ve sigorta satın alma eğiliminin arttığı araştırmalar ile ortaya konulmuştur.⁹

Türkiye’de bireysel emekliliğin gelişim seyri incelendiğinde, son iki yılda hızla artan katılımcı sayısı dikkat çeker. Ülkemizde kısa bir tarihi olan bireysel emeklilik sisteminde 2013 yılı başından itibaren yürürlüğe konulan, başta devlet katkısı teşviki olmak üzere, reform niteliğindeki yeni yasal düzenlemelerin uygulanması sonucu katılımcı sayısı son iki yılda hızla yükselmiştir. “2003 yılı sonundan 2013 yılı başına kadar geçen yaklaşık 9 yıllık süreçte sistemdeki katılımcı sayısı 3 milyona ulaşmış iken, yapılan yeni düzenlemeler ile birlikte bu sayı 2014 sonu itibarıyla 5 milyona yükselmiştir.” (Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu, 2014: 7).

⁶ Dünya genelinde kadınların yükseköğretime katılma oranlarındaki artış için Bkz, World Economic Forum, “The Global Gender Gap Report”, Insight Report, (2008 and 2014, s. 61, Figure D1: Female and male ranges of indicators, 2014.).

⁷ IFC, AXA, & Accenture (2014), SheforShield: Insure Women to Better Protect All, raporuna göre, 2013 yılında 770 milyar ABD Doları olan kadın sigorta piyasası, 2030 yılında 1.7 trilyona ulaşacaktır.

⁸ IFC, AXA, & Accenture (2015), SheforShield: Insure Women to Better Protect All, s. 13.

⁹ IFC, AXA, & Accenture (2015), She for Shield: Insure Women to Better Protect All, s 23.

Bölgelere göre bakıldığında, en yüksek BES katılımcı sayısının olduğu bölge Marmara Bölgesi'dir (Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu, 2014: G8, Sözleşmelerin Coğrafi Bölgelere Göre Oransal Dağılımı). illere göre dağılımda: "2014 sonu itibarıyla yürürlükteki sözleşmelerin katılımcılarının, ikamet ettikleri illerde 18-56 yaş aralığındaki nüfusa oranı incelenmiştir. Katılımcıların en yoğun olduğu ilk üç il sırasıyla Muğla %21, Antalya %17 ve İstanbul %17'dir. Bu illeri %16 ile İzmir ve %15 ile Ankara takip etmektedir."¹⁰

Türkiye'de Kadın: Demografi, Ekonomik Durum ve Fırsatlar

TÜİK 2015 verilerine göre, Türkiye nüfusunun %49,8'ini kadın nüfus oluşturur. Erkekten uzun yaşamasına rağmen, erkeğe kıyasla iş gücünde kalış süresi kısa olan, ücretsiz aile işçisi olarak çalışma oranı erkekten yüksek olan ve ortalama kazanç açısından dezavantajlı olan kadınlar, finansal açıdan ne kadar güvenli bir durumdadır? Boşanmaların arttığı Türkiye'de çocuklarını tek başına büyüten kadın, ekonomik zorluklar kadar zaman yoksulluğu da yaşamaktadır.

- Doğuşta beklenen yaşam süresi, Türkiye geneli için toplamda 78, erkeklerde 75,3 ve kadınlarda 80,7 yıldır (TÜİK, 2015).
- TÜİK verilerine göre, boşanan çiftlerin sayısı 2013 yılına kıyasla %4,5 artarak 2014 yılında 130 bin 913'e yükseldi. "Kaba boşanma hızı binde 1,7 olarak gerçekleşti." (TÜİK, 2015).
- Erkeklerle kıyasla, kadınların tek ebeveynli ailenin sorumluluğunu alma sıklığı yüksektir ve bu kadınlar maddi sorunlar yaşamaktadırlar (Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu, 2011).

Kadınların örgün eğitime katılım verilerine göre, kadınlar erkeklerle kıyasla dezavantajlı durumdadırlar: "Türkiye'de 2013 yılında 25 ve daha yukarı yaşta olan ve okuma yazma bilmeyen toplam nüfus oranı %5,7 iken, bu oran erkeklerde %1,9, kadınlarda %9,4'tür. Lise ve dengi okul mezunu olan 25 ve daha yukarı yaştakilerin toplam nüfus içindeki oranı %18,2 iken, bu oran erkeklerde %22,2, kadınlarda %14,4'tür. Yüksekokul veya fakülte mezunu olan toplam nüfus oranı %12,9 olup, bu oran erkeklerde %15,1, kadınlarda ise %10,7'dir." (TÜİK, 2015).

¹⁰ Emeklilik Gözetim Merkezi (2014) Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu, 2014: G 40 Katılımcıların İkamet Ettikleri illerdeki Nüfusa Oranı.

Türkiye’de kadınların istihdama katılma oranı 2015 yılında %32 olarak (erkekler için %76) tespit edilmiştir.¹¹ Bununla birlikte kadın-erkek arasındaki gelir uçurumu (2015 yılında yıllık kişi başına düşen gelir kadınlar için 10,967 ABD Doları iken, bu sayı erkekler için 27,836 ABD Doları olmuştur.)¹² devam etmektedir. Kadın istihdamının %30’un üzerine çıkamaması ve kadın-erkek gelir uçurumunun devamı, kapsayıcı kalkınma açısından olumsuz bir durumdur. Bu durum dikkate alınarak, kadınların güçlendirilmesi için yeni önlemlere gerek duyulmaktadır. İstihdama katılım düzeyinde yaşanan sorunlar ve gelir uçurumu kadar kadın yoksulluğu da devam etmektedir. Kadın yoksulluğu üzerine yapılan bir araştırma (Şener, 2009), TÜİK 2008 yılı verilerine göre tek başına yaşayıp yoksul olanların %75,7’sinin kadınlardan oluştuğuna dikkat çekmiştir. Kadınların zaman yoksulluğu çektiği bir araştırma ile ortaya konmuştur: “Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranı ve istihdam oranı erkeklere kıyasla çok düşük olmasına rağmen, zaman yoksulluğu oranlarının en yüksek olduğu grubun yine çalışan kadınlar olduğu ve bu sonucun hem kırdada hem de kentte geçerli olduğu görülüyor.” (Masterson, Memiş, Zacharias, 2014: 2).

Türkiye açısından sevindirici ve dünya trendleri ile paralellik gösteren bir gelişme, yüksek eğitime katılan kadın oranındaki yükseliştir: 2008 yılında %30 olan bu oran, 2014 yılında %60 oranına ulaşmıştır. Erkekler için bu oran %75 olup, kadın-erkek yüksek eğitime katılım rasyosu 0.85’dir. Türkiye, 2014 yılında yüksek eğitim fırsatları bakımından kadın-erkek eşitliği sıralamasında 142 ülke arasında 105. sıradadır.¹³

Kadınların Finansal Bilinç Gelişimi

Kadınların ekonomik güçlenmesinin ayrılmaz bir parçası olan finansal okuryazarlık ve finansal erişim, Türkiye genelinde OECD ülkeleri oranlarına kıyasla yüksek olmadığı gibi kadınların aleyhine bir durum göze çarpar. OECD ülkeleri üzerine yapılan araştırmalar, kadınların finansal okuryazarlık düzeyinin erkeklere oranla düşük olduğunu ortaya koymuştur. Finansal okuryazarlık açısından en

¹¹ Bkz: The Global Gender Gap Report 2015, s. 52, (http://www3.weforum.org/docs/GGGR14/GGGR_CompleteReport_2014.pdf).

¹² Kadın erkek gelir farkı için Bkz: The Global Gender Gap Report, 2015, s. 54, (http://www3.weforum.org/docs/GGGR14/GGGR_CompleteReport_2014.pdf).

¹³ World Economic Forum, “The Global Gender Gap Report, ” Insight Report, (2008 and 2014), s. 72, Table E9: Enrolment in tertiary education.

dezavantajlı kadın grubu; boşanmış ve dul olanlar, eğitim ve gelir düzeyi düşük olan kadınlardır.¹⁴

Türkiye genelinde finansal okuryazarlık düzeyi, OECD ülkelerinin gerisindedir. OECD çalışmasındaki diğer ülkelerin ortalaması %62,3 iken, finansal okuryazarlık endeksi Türkiye geneli için %59,8 olarak hesaplanmıştır. Erkekler için finansal okuryazarlık endeksi %63,2, kadınlar için ise %56,7'dir. Türkiye'de finansal okuryazarlığın en yüksek olduğu yaş aralığı ise 40-49 ve 20 yaş altı yetişkinlerdir.¹⁵

Türkiye'de Finansal Erişim Endeksi 100 üzerinden %43,15'tir. Finansal Erişim Endeksi erkeklerde %50,3 ve kadınlarda %36,78'dir. Ancak bu araştırmadaki sevindirici bulgu; kadınların gelişmiş finansal araçları kullanma konusunda daha cesur olmasıdır.

Kadınların finansal erişim ve okuryazarlığını ölçmeyi amaçlayan bir anket çalışması (Finansal Eğitime Yönelik Uluslararası İşbirliği, 2012) Türkiye'de finansal hizmetlere erişimi olmayan kritik bir grubun varlığını niceliksel olarak belirlemiştir. Bu kritik grup arasında kadınlar çoğunluğu oluşturur:

- Finansal erişim endeks değeri 5'in altında olan %28,8'lik bu grubun sosyal cinsiyete göre dağılımı şöyledir: %68,64'i kadın ve %31,36'i ise erkektir.
- Medeni hal dağılımı evliler lehine %73,16'lık bir oran göstermektedir, fakat bu oran bütün anketteki evli oranından (%70,41) çok da yüksek değildir.
- Sosyal cinsiyet kırılımındaki bu dengesiz dağılımı iş gücüne katılım ile karşılaştırınca finansal erişim açısından kritik önem gösteren bu grubun büyük bölümünün (%53,39) ev hanımı olduğu görülmektedir.

Bu verilerin ışığında, bireysel emeklilik pazarı açısından özel önem arz eden bir kitle olarak ev kadınları dikkate alınmalıdır.

¹⁴ Bkz: empowerwomen.org, 2014, (<http://www.empowerwomen.org/en/circles/make-financial-markets-work-for-women/women-financial-literacy-and-skills>).

¹⁵ Bkz: "Türkiye'nin finansal okuryazarlık ve erişim endeksi açıklandı", Bloomberg, 3 Kasım, 2013, (<http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1450801-turkiyenin-finansal-okuryazarlik-ve-eri-sim-endeksi-aciklandi>).

Genel Çerçeve

Araştırma Konusu ve Amacı

Sürdürülebilir Kapsayıcı Kalkınma, Bin Yıl Hedefleri, Post-2015 Agenda gibi birçok uluslararası sözleşmede yer alan eşitsizliklerin azaltılması hedefi doğrultusunda çalışmamızın hedefi belirlenmiştir: Türkiye’deki kadınların ekonomik risklere karşı korunması için onların bu tür risklere ilişkin tutumunu haritalayıp bu hususta tavsiye ve tedbir önerileri geliştirmek. Bu hedef doğrultusunda, kadınların ekonomik risklere karşı tutumunu araştırmanın yanı sıra, kadınların finansal davranışlarını ve tutumlarını etkileyebilecek sosyo-ekonomik (eğitim düzeyi, meslek, işgücüne katılım) ve demografik niteliklerini (yaş, medeni durum, çocuk sahipliği), kültürel pratiklerini (kadercilik eğilimi), para harcama ve yönetme alışkanlıklarını ve sosyal ve ekonomi boyutlu endişe ve beklentilerini de sorguladık.

Araştırma kapsamında, Türkiye’deki kadının – öncelikli olarak ekonomik açıdan – geleceğe ilişkin beklenti ve endişeleri tespit edilerek, bu beklenti ve endişeleri tetikleyen ana unsurlar analiz edildi. Kadınların finansal bilgi düzeyleri ve birikim yapma potansiyellerinin ortaya konması, finansal tutumlarını, finansal konularda bilinç geliştirme ve eğitim alma motivasyonunu tanımlayan ifadelerle katılım düzeyleri araştırıldı.

Araştırma sırasında endişeler ve beklentiler ayrı ayrı sorgulanmıştır. Endişeler ve beklentiler, bireysel/bireysel olmayan ve ekonomik/ekonomik olmayan olarak sınıflandırılmıştır.

Kapsam

- ✓ Türkiye geneli
- ✓ IBBS-1 temsili 12 il: Ankara, Antalya, Balıkesir, Şanlıurfa, Erzurum, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kocaeli, Malatya, Samsun ve Trabzon
- ✓ 25-46 yaş arası kadın nüfusu
- ✓ İl ve ilçe merkezinde yaşayan kentsel nüfus
- ✓ Yaklaşık 6.250.000 kişi, temsili 1.574 örneklem

Yöntem

Araştırmanın veri toplama aşamasında bilgisayar destekli telefonla anket (CATI) tekniği kullanılmıştır.

Arama listelerinin oluşturulması:

Önceden belirlenen il/ilçe merkezleri için arama listeleri 1 “asıl” ve 5 “yedek” olacak şekilde önceden hazırlanmıştır. Listeler her örneklem hücresi için ayrı ayrı hazırlanarak, hücreler için seçilen ikame kayıtlar diğer hücreler için kullanılmamıştır. Gerekli durumlarda, liste yetersizliği olan hücreye özel olarak yedek liste üretilmiştir.

Aramalar, listelere bağlı olarak gerçekleştirilmiş ve tüm aramalar eş zamanlı olarak dinlenebilecek nitelikte yapılmış ve ses kaydı alınmıştır.

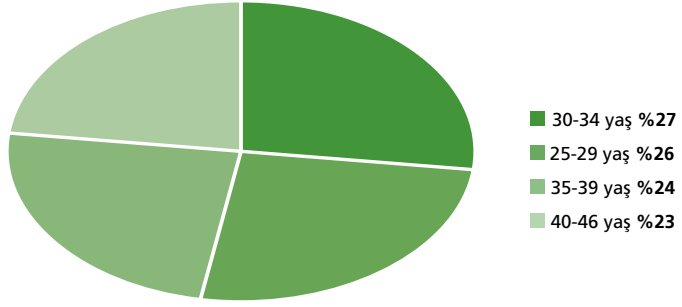
DEMOGRAFI

Görüşülen İller

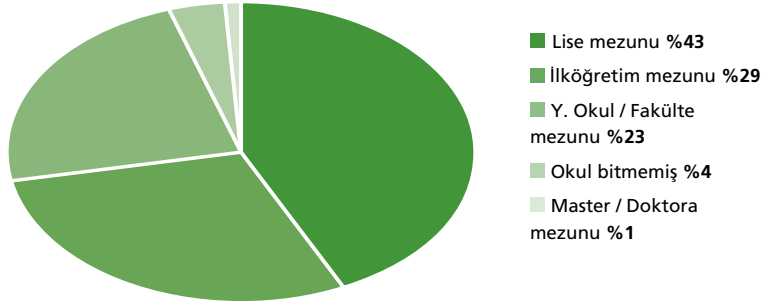
İBBS Düzey 1 Bölge Adı	İBBS Düzey 3 Alt Bölge Adı	Görüşülen Kişi Sayısı	%
Batı Anadolu	Ankara	225	14,3
Akdeniz	Antalya	101	6,4
Batı Marmara	Balıkesir	50	3,2
Güneydoğu Anadolu	Şanlıurfa	73	4,6
Kuzeydoğu Anadolu	Erzurum	35	2,2
İstanbul	İstanbul	650	41,3
Ege	İzmir	175	11,1
Orta Anadolu	Kayseri	60	3,8
Doğu Marmara	Kocaeli	69	4,4
Ortadoğu Anadolu	Malatya	51	3,2
Batı Karadeniz	Samsun	50	3,2
Doğu Karadeniz	Trabzon	35	2,2
Toplam		1.574	100

Araştırma projesi TÜİK IBBS-1 (İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması) temsili 12 ilde, il ve ilçe merkezinde yaşayan kentsel nüfus dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Kaynak olarak TÜİK ADNKS 2014 (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi) verileri alınmıştır.

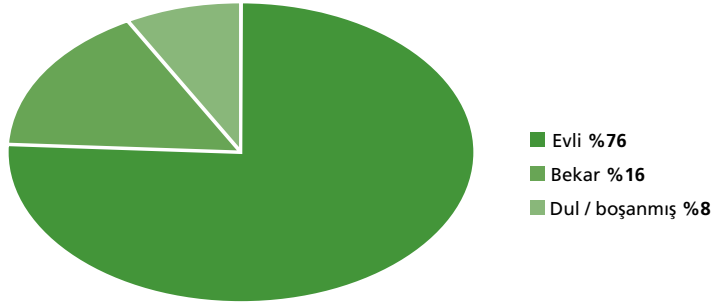
Yaş Grubuna Göre Dağılım

Eğitim Durumuna Göre Dağılım

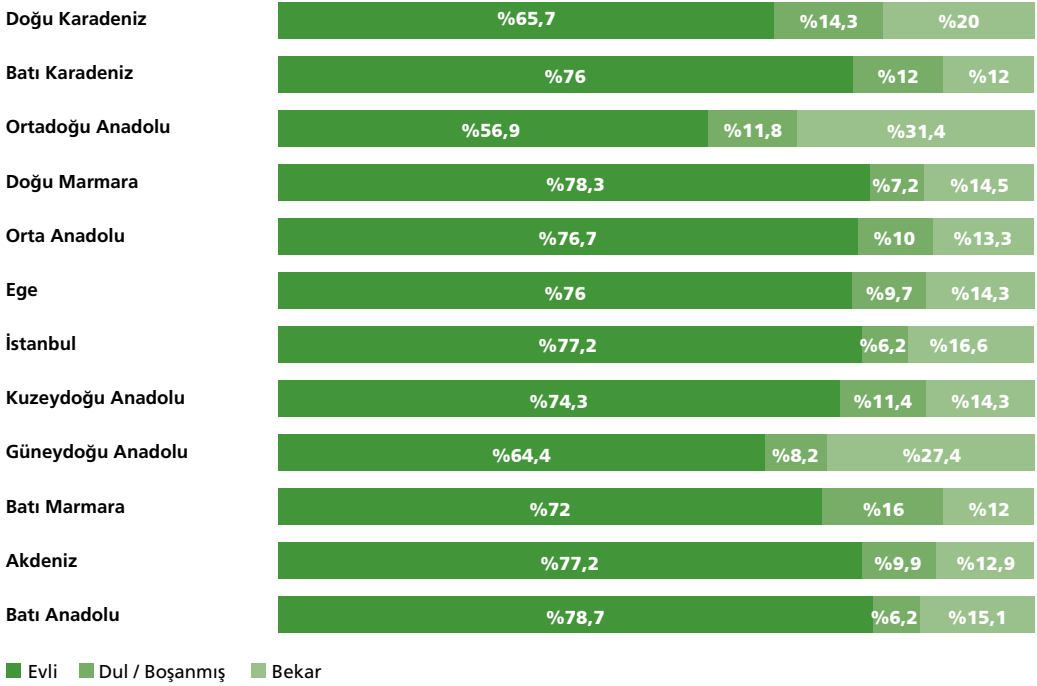

Medeni Durum

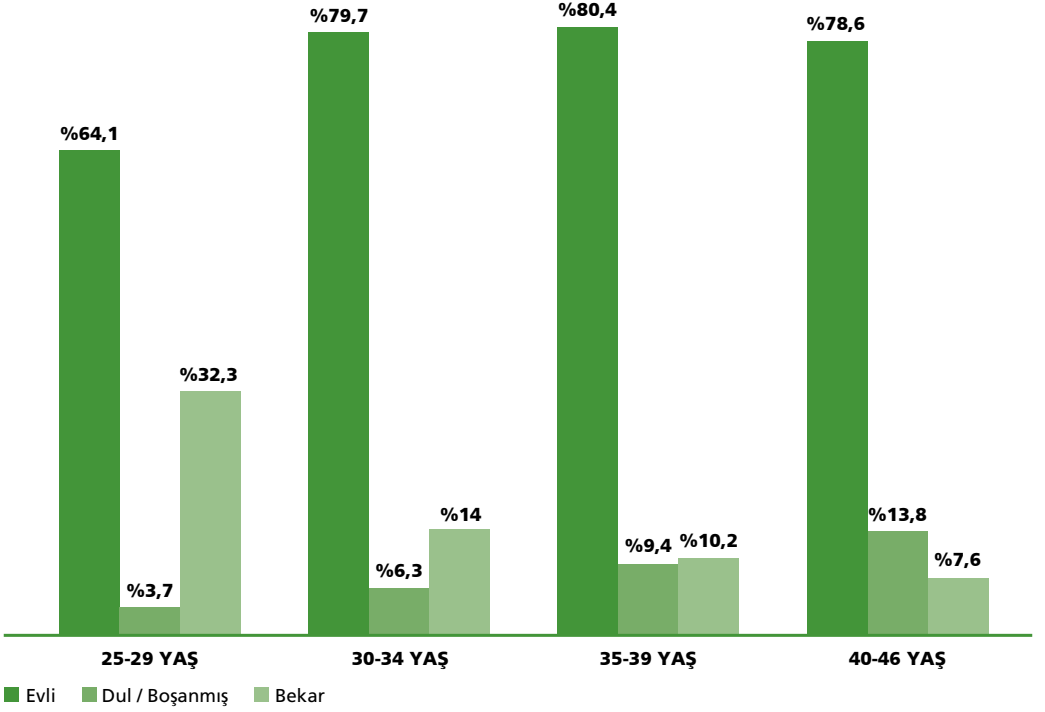
25-46 yaş kadınlarda bekâr oranı %16 iken, evlilerin oranı %76'dır. Eşi ölmüş ya da eşinden ayrılmış kadınlar ise %8'i oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında 15 yaş altı çocuk sahipliği de sorgulanmıştır. 25-46 yaş arası kadınlarda 15 yaş altı çocuk sahipliği %44,7'dir. Evli olan kadınlarda bu oran %55'e çıkmaktadır.

Bölgelere Göre Medeni Durumu

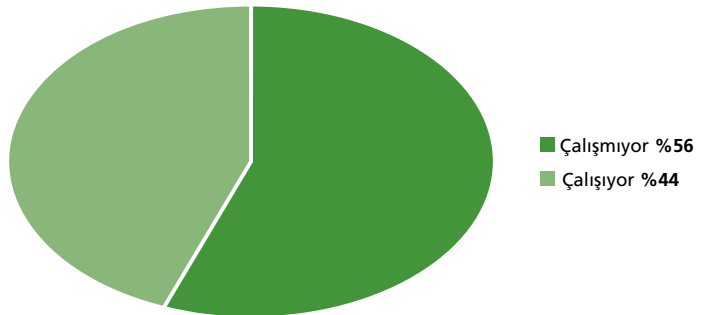
Katılımcılar arasında dul/boşanma oranının en yüksek olduğu bölge ekonomik ve insani kalkınma düzeyi yüksek Batı Marmara (%16) ve ekonomik ve insani kalkınma açısından dezavantajlı Doğu Karadeniz Bölgesi'dir. Boşanma/dul kalmanın en düşük olduğu bölge ise İstanbul olarak tespit edilmiştir. Boşanma ve dul kalmanın yüksek olmamasına rağmen, bekar kadınların önemli bir fark ile yüksek olduğu (%27,4) bölge Güneydoğu Anadolu'dur. Bekar kadın oranında Güneydoğu Anadolu'yu takip eden bölge İstanbul'dur.

Yaş'a Göre Medeni Durumu

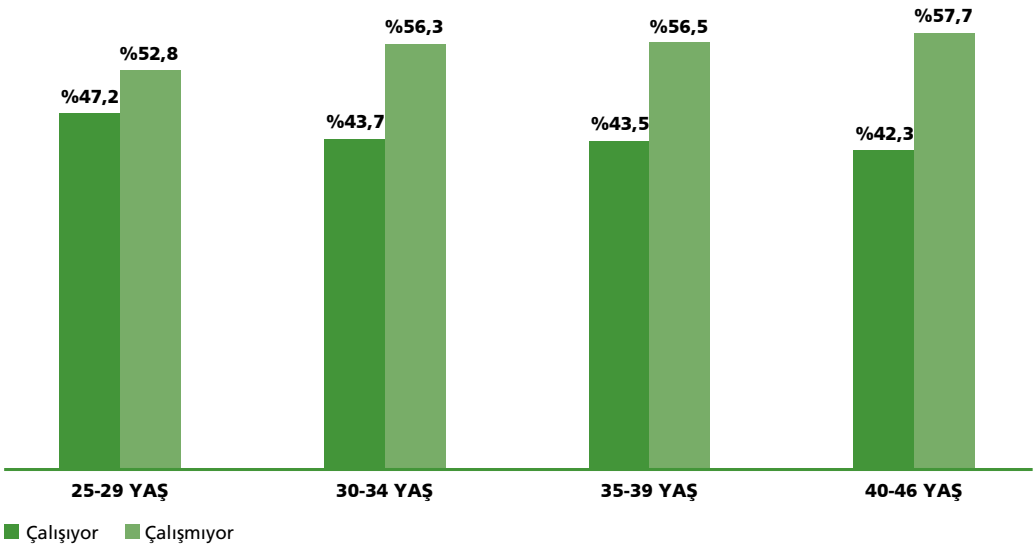
Yaş'a göre medeni durum incelendiğinde 30 yaş üstü evli kadınların oranı arttığı gibi, dul/boşanmış ve bekar kadınların sayısı da artmaktadır. Bekar kadınların en yüksek olduğu yaş grubu 25-29 yaş aralığıdır. Bu gruptaki kadınların sigorta hizmetleri ve bireysel emeklilik sisteminden yararlanması, onların medeni durumlarından kaynaklanacak dezavantajlarının giderilmesi için önemlidir.

Çalışma Durumu

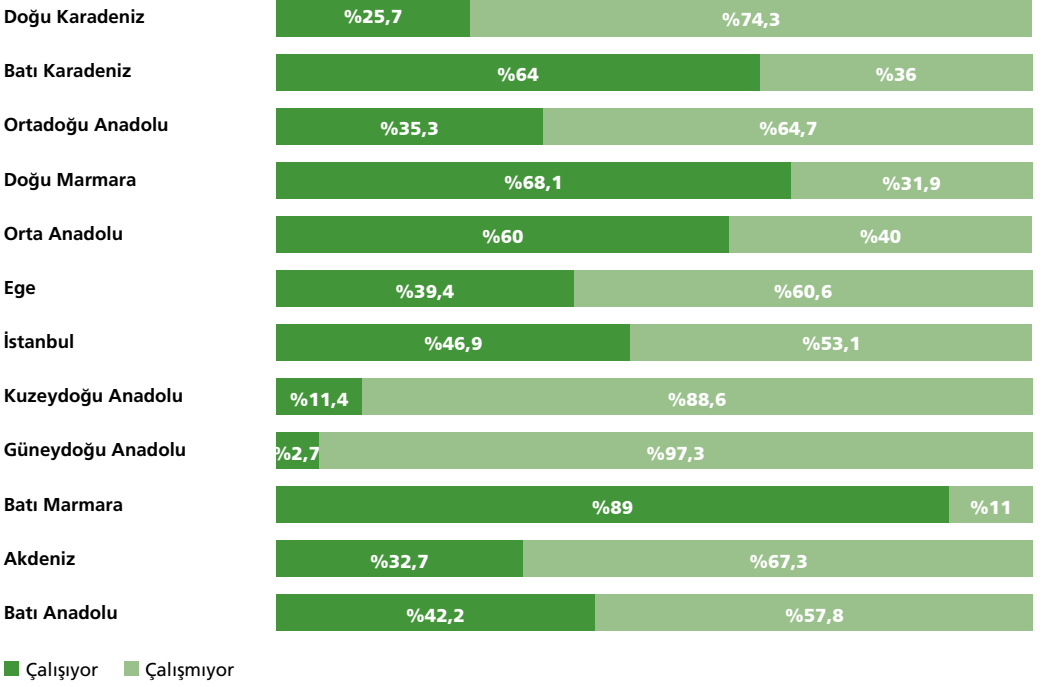
Eurostat'ın verilerine göre Türkiye'deki 20-64 yaş grubundaki her 100 kadından ancak %29,7'si işgücüne katılıyor. Türkiye'de kadının iş gücüne katılımı verileri son 5 yılda %29-32 arasındadır. Örneklemimizde ise, iş gücüne katılım Türkiye ortalamasının üstündedir. Çalışan kadın oranı 25-46 yaş grubunda görüldüğü üzere %44,2'ye çıkmaktadır. AB ülkelerinde ise bu oran %62,3'e kadar yükselmektedir. Kadının iş gücüne katılımında dünya ortalaması %50'leri geçmektedir. Kadınların işgücüne katılımında Türkiye, bütün AB ülkeleri ve dünya ortalamasının gerisinde kalmaktadır.

Yaşa Göre Çalışma Durumu

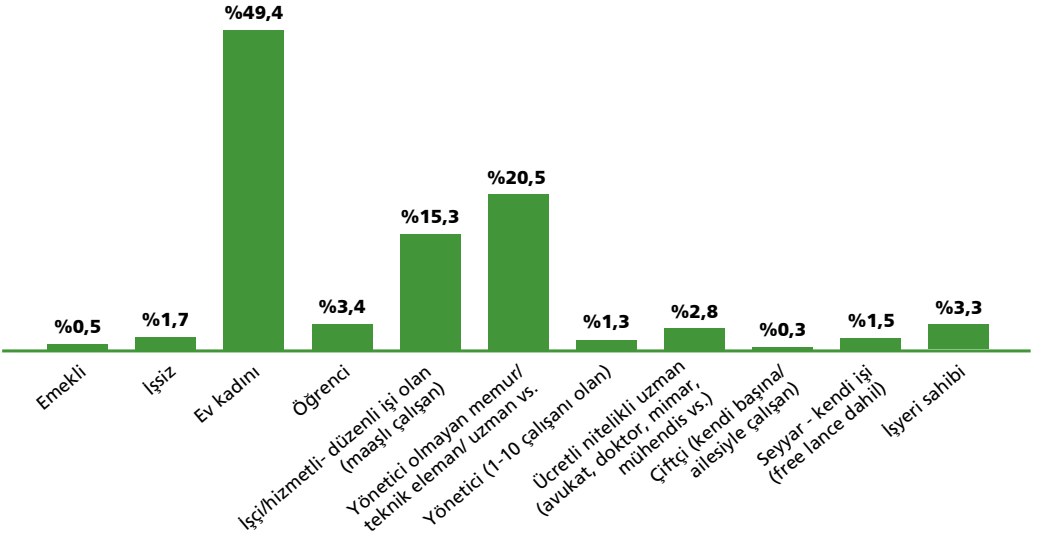
Katılımcı kadınların çalışma durumu verileri, yaşın yükselmesi ile iş gücüne katılımın göreceli olarak azaldığını gösterir. Özellikle 40 yaş üstü kadınların iş gücünden çekilmesi ve finansal okuryazarlığın Türkiye genelinde düşük olması göz önüne alınırsa, bu grubun ekonomik açıdan kırılgan ve dezavantajlı olduğu ve bireysel emeklilik gibi bir koruma kalkanı altına alınması için desteklenmesi önerilebilir.

Bölgelere Göre Çalışma Durumu

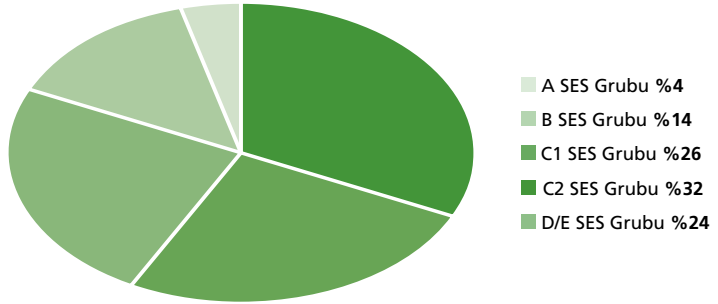
Türkiye'nin doğusuna doğru gidildikçe 25-46 yaş arası kadınlarda çalışma oranı düşmektedir. Sanayinin gelişmiş olduğu Doğu (%68,1) ve Batı Marmara'da (%89) çalışma oranları Türkiye ortalamasının oldukça üzerindedir. Bununla birlikte Batı Karadeniz (%64) ve İstanbul da (%46,9) ortalamanın üzerine çıkarken, Doğu Karadeniz (%25,7), Kuzeydoğu Anadolu (%11,4) ve Güneydoğu Anadolu'da (%2,7) kadınlarda iş gücüne katılım ortalamasının çok altına düşmektedir.

Uğraşılan İş/Meslek

Türkiye’de 25-46 yaş kadınların yarısı ev kadınıdır. Çalışan kadınların %35,8’i işçi/yönetici olmayan memur seviyesinde çalışmaktadır. Yönetici olan ve işyeri sahibi olan kadınlar ise toplamda %4,9 gibi düşük bir orandadır.

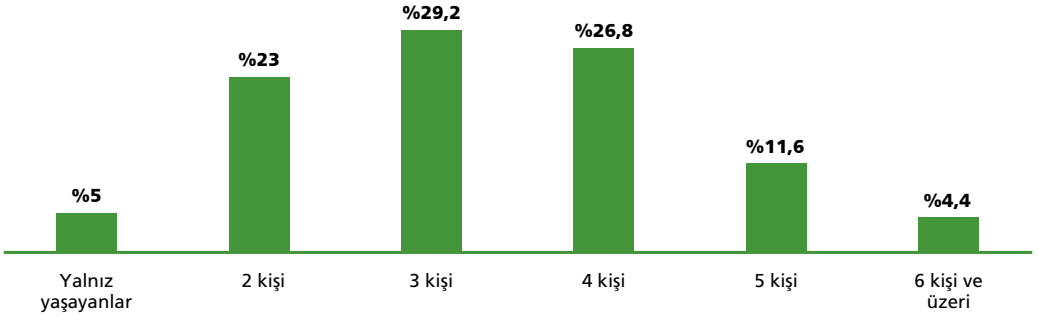
Sosyo-Ekonomik Statü (%)

Katılımcıların en büyük oranı sırası ile C2 ve C1 SES gruplarında yer alırken, D/E SES grubunda %23,8’i, A SES grubunda ise sadece %3,6’sı yer almıştır. Türkiye 2012 yılı kent alanlarında SES dağılımına bakıldığında, A (%5), B (%10), C1 (%24), C2 (%31), D (%22) ve E (%8) olarak tespit edilmiştir.¹⁶

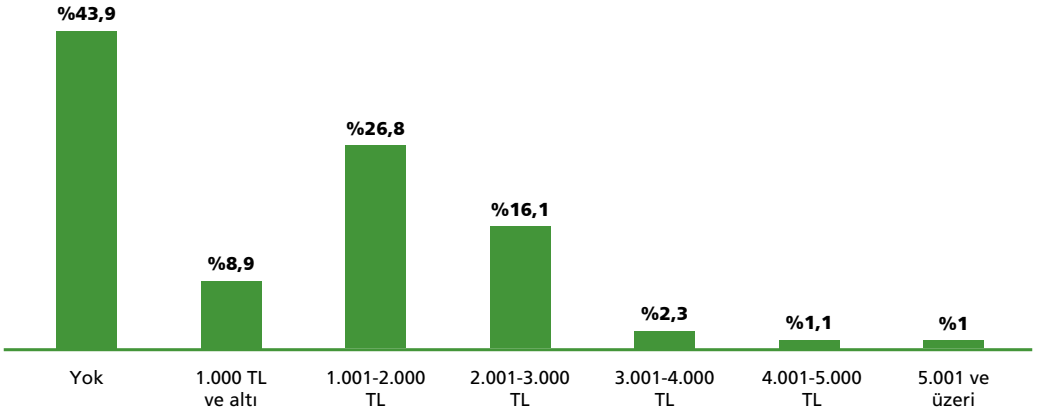
¹⁶ Türkiye 2012 Yılı SES Dağılımı için Bkz: MEDIAKOM (2012), SES 2012.

Hane Halkı Büyüklüğü

Araştırma kapsamına alınanların ortalama hane halkı büyüklüğü 3,4 kişidir.

Aylık Ortalama Bireysel Gelir

Bireysel Gelir N=1.532

1.532 kadının %43,9'unun bireysel geliri olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca 887 kadının da bireysel gelire sahip olduğu tespit edilmiştir.

Bireysel Gelir Nereye Harcanıyor?

	Evet (%)	Hayır (%)
Tamamını eşime/babama veririm	6,9	93,1
Bir kısmını eşime/babama veririm	29,7	70,3
Ev kirası ödeme	53,1	46,9
Fatura ödemeleri	74,4	25,6
Kredi kartı ödemesi	71,1	28,9
Kredi ödemesi	31	69
Kişisel harcamalar (kişisel bakım, kültür-sanat etkinlikleri, gezi vb)	77,3	22,7
Bir kısmını düzenli olarak biriktirim	45	55

*Sadece bireysel geliri olan 887 kadına sorulmuştur. Her bir soru için ayrı ayrı cevap verilmiştir.

Bireysel geliri olan 887 kadın katılımcının harcamaları açık uçlu bir soru ile sorgulandığında, %6,9'u gelirinin tamamını eşine ve babasına verdiğini bildirmiştir. Bu tür bir finansal tutum yaşa göre farklılık göstermez iken, SES gruplarına ve bölgelere göre farklılaşmıştır. Gelirimini tamamını eşime/babama veririm diyenler A SES grubunda hiç görülmemesine karşın, B, C2 ve D/E grubunda %8-9 oranındadır. Gelirinin tamamını eşine ve babasına verme pratiğinin en yüksek sıklıkla Kuzeydoğu Anadolu olmak üzere, Orta Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgeleri katılımcıları arasında yüksek sıklıkla bildirilen bir mali uygulama olduğu görülür.

Fatura ödemeleri, kredi kartı ödemeleri, kredi ödemeleri gibi harcamalar ve kişisel harcamalar, A SES grubunda yüksektir; bu tür harcamalar SES düzeyi düştükçe azalma eğilimi gösterir. Bunun yanı sıra tüm SES gruplarında biriktirme eğilimi (%44 - %48) benzer oranda seyretmektedir.

SES'e Göre Bireysel Gelir Nereye Harcanıyor?

	Genel	A SES	B SES	C1 SES	C2 SES	D/E SES
Tamamını eşime/babama veririm	7%	0%	9%	4%	8%	9%
Bir kısmını eşime/babama veririm	30%	34%	28%	26%	35%	28%
Ev kirası ödeme	53%	36%	38%	53%	46%	50%
Fatura ödemeleri	74%	94%	71%	79%	68%	75%
Kredi kartı ödemesi	71%	89%	72%	82%	64%	57%
Kredi ödemesi	31%	45%	36%	33%	26%	27%
Kişisel harcamalar (kişisel bakım, kültür-sanat etkinlikleri, gezi vb)	77%	91%	78%	87%	68%	72%
Bir kısmını düzenli olarak biriktirim	45%	45%	44%	44%	48%	45%

*Tabloya "evet" cevabı verenler alınmıştır.

Yaşa Göre Bireysel Gelir Nereye Harcanıyor?*

Harcama alanı	Genel	25-29 yaş	30-34 yaş	35-39 yaş	40-46 yaş
Tamamını eşime/babama veririm	7%	7%	6%	6%	8%
Bir kısmını eşime/babama veririm	30%	36%	31%	28%	23%
Ev kirası ödeme	53%	43%	49%	52%	44%
Fatura ödemeleri	74%	64%	75%	78%	82%
Kredi kartı ödemesi	71%	71%	75%	71%	67%
Kredi ödemesi	31%	27%	32%	30%	36%
Kişisel harcamalar (kişisel bakım, kültür-sanat vb)	77%	76%	78%	80%	76%
Bir kısmını düzenli olarak biriktirim	45%	50%	53%	51%	40%

*Tabloya "evet" cevabı verenler alınmıştır.

Bölgeye Göre Bireysel Gelir Nereye Harcanıyor?

	Tamamını eşime / babama veririm	Bir kısmını eşime / babama veririm	Ev kirası ödeme	Fatura ödemeleri	Kredi kartı ödemesi	Kredi ödemesi	Kişisel harcamalar (kişisel bakım, kültür-sanat etkinlikleri, gezi vb.)	Bir kısmını düzenli olarak biriktirim.
Genel	%7	%30	%53	%74	%71	%31	%77	%45
Batı Anadolu	%4	%20	%28	%76	%72	%42	%82	%61
Akdeniz	%5	%24	%45	%76	%79	%42	%92	%58
Batı Marmara	%1	%20	%46	%100	%98	%28	%100	%62
Güneydoğu Anadolu	%1	%0	%0	%0	%0	%0	%0	%1
Kuzeydoğu Anadolu	%100	%29	%29	%71	%0	%0	%57	%43
İstanbul	%5	%32	%54	%76	%77	%30	%80	%35
Ege	%1	%43	%49	%85	%69	%28	%92	%32
Orta Anadolu	%38	%23	%17	%25	%35	%13	%12	%65
Doğu Marmara	%3	%40	%45	%62	%42	%17	%65	%56
Ortadoğu Anadolu	%1	%21	%84	%95	%74	%42	%95	%16
Batı Karadeniz	%3	%25	%67	%94	%92	%50	%92	%69
Doğu Karadeniz	%25	%50	%50	%56	%56	%56	%63	%25

*Tabloya "evet" cevabı verenler alınmıştır.

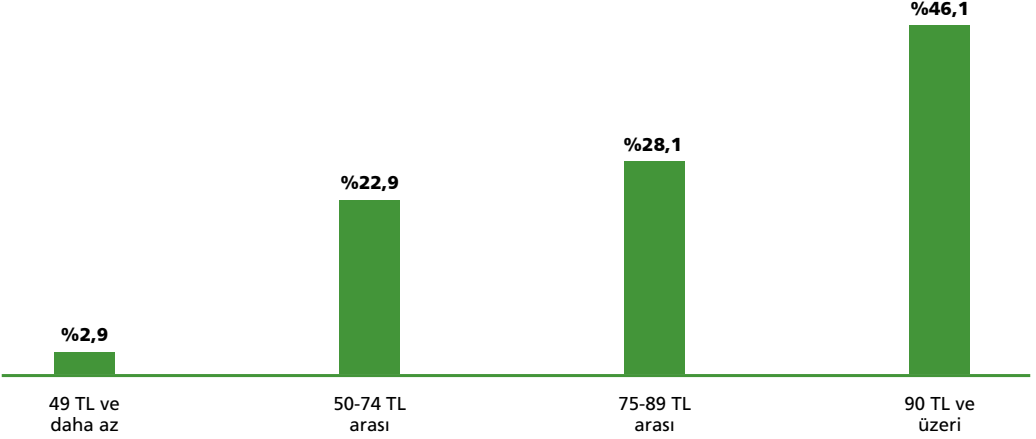
Aylık Ortalama Hane Geliri

Hane Geliri N=1442

Hane Harcamaları Dağılımı

(Aylık toplam hane gelirinizi 100 TL olarak düşünürseniz, hanedeki tüm harcamaları düşünerek aylık toplam giderlerinizin yaklaşık ne kadar olduğunu söyleyebilir misiniz?)

Gelir ve harcama üzerine yapılan araştırmalarda eksik bilgi alındığı varsayımından yola çıkarak katılımcılara belirli bir senaryo üzerinden harcamalarının dağılımı ve katılımcıların tümüne aylık kazançlarının 100 TL olduğu varsayımıyla kaç TL'sini harcadığı sorulmuştur (Gelirinden fazla harcama yapanlar 100 TL kabul edilmiştir.). Bu sorgulama ile ortaya çıkan sonuçlara göre araştırma kapsamına alınan kadınların %46,1'i aylık toplam hane gelirinin (kazancının) 90 TL ve üzerini harcadığını belirtmektedir. Bu kesim aynı zamanda en az birikim yapan kesimdir. %28'i aylık kazancının 75-89 TL arasını harcadığını belirtmektedir. Aylık hane gelirinin 74 TL ve daha azını harcayanların toplamı ise %25,8'dir.

SES’e Göre Harcama

(Aylık toplam hane gelirinizi 100 TL olarak düşünürseniz, hanedeki tüm harcamaları düşünerek aylık toplam giderlerinizin yaklaşık ne kadar olduğunu söyleyebilir misiniz?)

SES Grubu		Harcama %si				Toplam
		49 TL ve daha az	50-74 TL arası	75-89 TL arası	90 TL ve üzeri	
A SES Grubu	n	2	22	14	11	49
	%	%4,1	%44,9	%28,6	%22,4	%100
B SES Grubu	n	6	79	53	90	228
	%	%2,6	%34,6	%23,2	%39,5	%100
C1 SES Grubu	n	16	94	122	167	399
	%	%4	%23,6	%30,6	%41,9	%100
C2 SES Grubu	n	21	135	118	226	500
	%	%4,2	%27	%23,6	%45,2	%100
D/E SES Grubu	n	0	25	129	221	375
	%	%0	%6,7	%34,4	%58,9	%100
Toplam	n	45	355	436	715	1.551
	%	%2,9	%22,9	%28,1	%46,1	%100

Yaşanılan Bölgeye Göre Harcama

Yaşadığı Bölge		Harcama %si				Toplam
		49 TL ve daha az	50-74 TL arası	75-89 TL arası	90 TL ve üzeri	
Batı Anadolu	n	3	52	86	84	225
	%	%1,3	%23,1	%38,2	%37,3	%100
Akdeniz	n	1	29	28	43	101
	%	%1	%28,7	%27,7	%42,6	%100
Batı Marmara	n	6	33	5	6	50
	%	%12	%66	%10	%12	%100
Güneydoğu Anadolu	n	0	6	12	48	66
	%	%0	%9,1	%18,2	%72,7	%100
Kuzeydoğu Anadolu	n	0	11	19	5	35
	%	%0	%31,4	%54,3	%14,3	%100
İstanbul	n	18	144	173	302	637
	%	%2,8	%22,6	%27,2	%47,4	%100
Ege	n	0	26	61	88	175
	%	%0	%14,9	%34,9	%50,3	%100
Orta Anadolu	n	1	18	11	30	60
	%	%1,7	%30	%18,3	%50	%100
Doğu Marmara	n	10	22	12	22	66
	%	%15,2	%33,3	%18,2	%33,3	%100
Ortadoğu Anadolu	n	5	10	7	29	51
	%	%9,8	%19,6	%13,7	%56,9	%100
Batı Karadeniz	n	1	4	22	23	50
	%	%2	%8	%44	%46	%100
Doğu Karadeniz	n	0	0	0	35	35
	%	%0	%0	%0	%100	%100
Toplam	n	45	355	436	715	1.551
	%	%2,9	%22,9	%28,1	%46,1	%100

Toplam Aylık Hane Gelirine Göre Harcama

Gelir		Harcama %si				Toplam
		49 TL ve daha az	50-74 TL arası	75-89 TL arası	90 TL ve üzeri	
1.000 TL ve altı	n	1	1	10	55	67
	%	%1,5	%1,5	%14,9	%82,1	%100
1.001-2.000 TL	n	8	66	116	240	430
	%	%1,9	%15,3	%27	%55,8	%100
2.001-3.000 TL	n	8	113	118	205	444
	%	%1,8	%25,5	%26,6	%46,2	%100
3.001-4.000 TL	n	13	78	84	90	265
	%	%4,9	%29,4	%31,7	%34	%100
4.001-5.000 TL	n	9	38	51	50	148
	%	%6,1	%25,7	%34,5	%33,8	%100
5.001 TL ve üzeri	n	4	35	22	19	80
	%	%5	%43,8	%27,5	%23,8	%100
Toplam	n	43	331	401	659	1.434
	%	%3	%23,1	%28	%46	%100

Sigortalılık Durumu

Sigorta Türü	Evet var (%)	Hayır yok (%)
Ev/Araç Sigortası	35,1	64,9
Özel Bireysel Emeklilik Sistemi	9,5	90,5
Hayat Sigortası	7,2	92,8
Özel İşsizlik Sigortası	1,3	98,7
Özel Sağlık Sigortası	7,4	92,6
Ferdi Kaza Sigortası	3,7	96,3

Katılımcıların en yüksek sıklıkla sahip olduğu sigorta ev/araç sigortasıdır. Bu durum DASK, zorunlu trafik sigortası gibi zorunlu olarak yapılan sigortaların yüksekliğinden kaynaklanabilir.

Özel bireysel emeklilik sahipliği oranı %9,5 olarak tespit edilmiştir. Hayat sigortası göreceli olarak yüksek bir sıklık gösterir. Bunun nedeni kadınların risklere karşı tedbir alma tutumu olabildiği gibi banka kredisi kullananların zorunlu olarak sigorta yaptırmış olması durumundan da kaynaklanmış olabilir.

Hayat sigortası sahiplerinin banka kredisi kullanma durumu sorgulandığında, kredi kullananların arasında hayat sigortası yaptırmayan, kullanmayanlara kıyasla yüksek olduğu görülür.

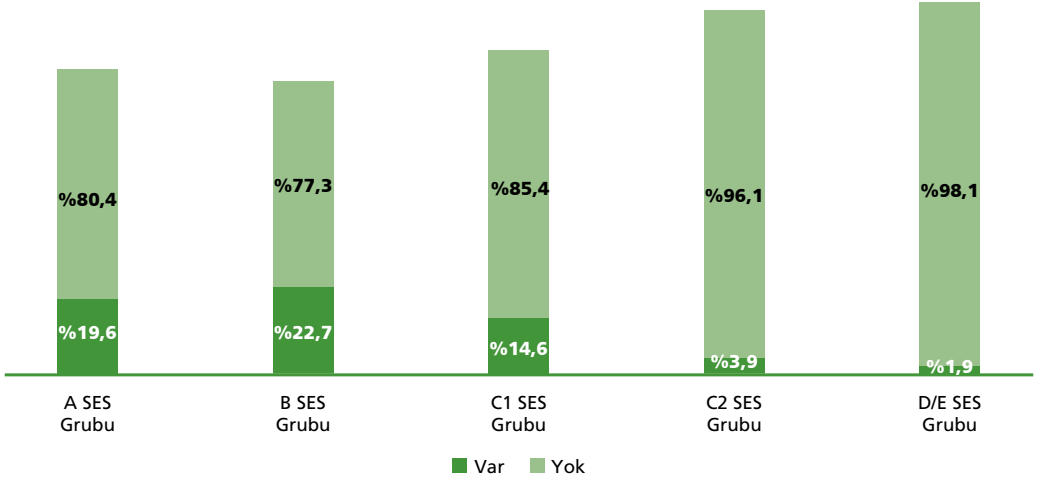
Banka Kredisi Kullanmaya Göre Hayat Sigortası Sahipliği

Son bir yıl içerisinde banka kredisi kullanmaya göre hayat sigortası sahipliği.

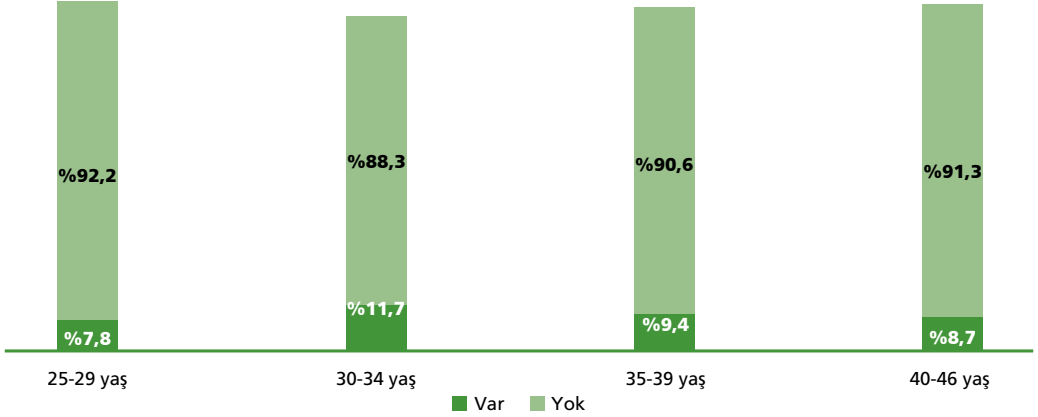
			Hayat Sigortası - Sahipliliği		Toplam
			Evet var	Hayır yok	
Son bir yıl içerisinde banka kredisi kullandınız mı?	Evet	n	34	214	248
		%	%13,7	%86,3	%100
	Hayır	n	79	1247	1326
		%	%6	%94	%100
Toplam		n	113	1461	1574
		%	%7,2	%92,8	%100

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, kredi kullananlar arasında hayat sigortası yaptırmama pratiği, kullanmayanlara kıyasla yüksektir. Son bir yıl içerisinde banka kredisi kullananların hayat sigortası sahipliğinin kredi kullanmayanlara oranla daha yüksek (%13,7) olması, banka kredisi kullananların hayat sigortası yaptırmamasının kendi seçimlerinden ziyade kredi kullanma koşullarının yarattığı bir mecburiyet olduğunu akla getirebilir. Bu çalışma kapsamında bu iddiayı ele almayacağız fakat bu hususun çalışmalar ile sorgulanması ve hayat sigortası yaptırmama motivasyonlarının analiz edilmesi yerinde olur.

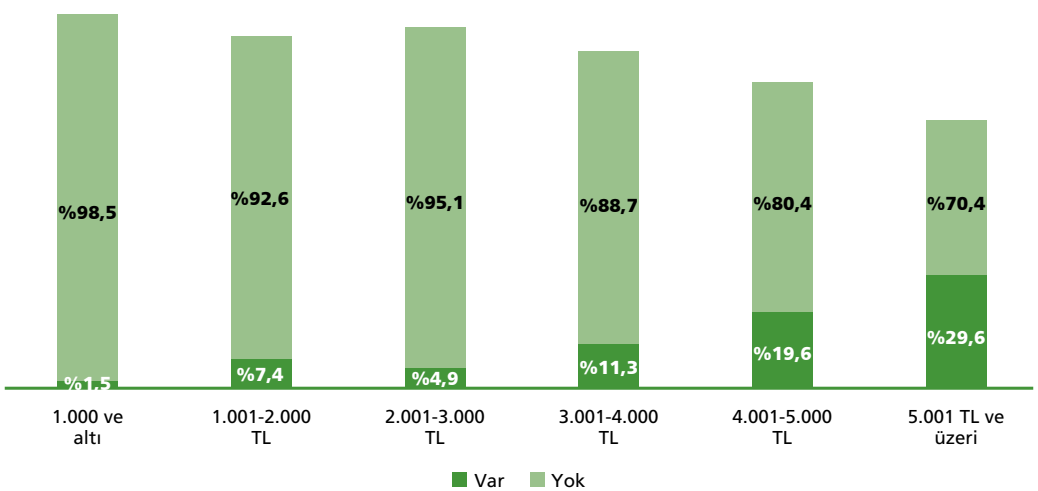
Sosyo-ekonomik Statüye Göre Bireysel Emeklilik Sahipliği

Yaşa Göre Bireysel Emeklilik Sahipliği

Aylık Hane Gelirine Göre Bireysel Emeklilik Sahipliği

Bireysel emeklilik sahipliği, yaş gruplarına göre önemli bir fark göstermez iken, SES ve gelir düzeyine göre büyük farklılıklar göstermektedir. A, B ve C1 SES gruplarının %10'un üstünde olan bireysel emeklilik sahipliği, C2 (%3,9) ve D/E (%1,9) grubunda düşük sıklıkla sahip olunan bir hizmettir. Bu gruplar arasında B SES grubunda bireysel emeklilik oranı %22'ye ulaşmaktadır ve durum yeni sorgulamalar ile incelenmeye değerdir.

Eğitim Düzeyine Göre Bireysel Emeklilik Sahipliği

Eğitim Durumu	BES Sahipliliği		Toplam
	Evet var	Hayır yok	
Okul bitirmemiş		%100	%100
İlköğretim Mezunu	%3,2	%96,8	%100
Lise/Dengi Mezunu	%7,2	%92,8	%100
Y. Okul/Fakülte Mezunu	%23,7	%76,3	%100
Master/Doktora Mezunu	%4,8	%95,2	%100
Toplam	%9,5	%90,5	%100

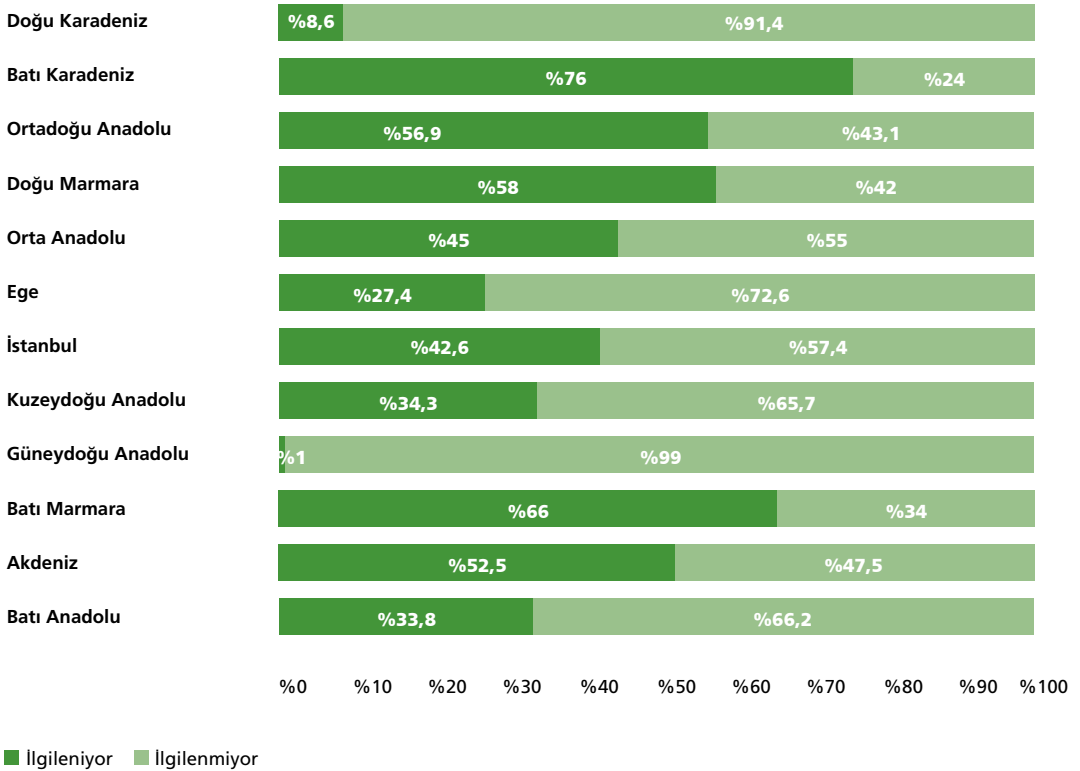
Raporun "Giriş" bölümde bahsedildiği üzere bireysel emeklilik sahipliği üniversite mezunları arasında yüksektir. Türkiye örnekleminde de bireysel emeklilik sahipliği, yüksek eğitimi tamamlamış kadınlar arasında (%23,7), ilkokul ve lise eğitimini (%3,2 ve %7,2) tamamlamış gruba göre önemli bir fark ile yüksektir.

Hanenin Maddi Konuları İle İlgilenme Durumu

		Ben ilgileniyorum	Bir başkası ilgileniyor	Toplam
Ses	A SES Grubu	%55,4	%44,6	%100
	B SES Grubu	%45,4	%54,6	%100
	C1 SES Grubu	%44,7	%55,3	%100
	C2 SES Grubu	%42,5	%57,5	%100
	D/E SES Grubu	%27,7	%72,3	%100
Toplam		%40,4	%59,6	%100

Kadınların %40,4'ü ailenin/hanenin maddi konuları ile ilgilendiğini belirtmişlerdir. Sosyo-ekonomik statü yükseldikçe kadınların maddi konular ile ilgilenme oranı artmaktadır. Maddi konularla ilgilenme durumu medeni duruma göre de önemli değişiklikler göstermektedir; Evli kadınların %37,6'sı maddi konularla ilgilendiğini belirtirken, eşi ölmüş ya da boşanmış kadınlarda bu oran %74'e çıkmaktadır.

Bölgelere Göre Maddi Konular ile ilgilenme Durumu

Maddi konularla ilgilenme durumu bölgelere göre büyük farklılıklar göstermektedir. Maddi konularla ilgilenmenin en yüksek olduğu bölge Batı Karadeniz iken (%76), Güneydoğu Anadolu ise %1 ile en düşük bölge olarak gözükmektedir. Maddi konularla ilgilenme sıklığı sıralamasında Batı Karadeniz Bölgesi'ni Batı Marmara, Doğu Marmara, Ortadoğu Anadolu, Orta Anadolu ve İstanbul takip etmektedir.

Yaklaşım

Katılımcıların, finansal tutum ve bilgileri ile ilgili niteliklerini gözlemleyebilmek için finansal okuryazarlığı literatüründen yararlanılmıştır.¹⁷ Finansal davranış, pratikler, tutum ve finansal okuryazarlığı ile ilgili tutumu analiz edebilmek için aşağıdaki kategoriler oluşturulmuştur:

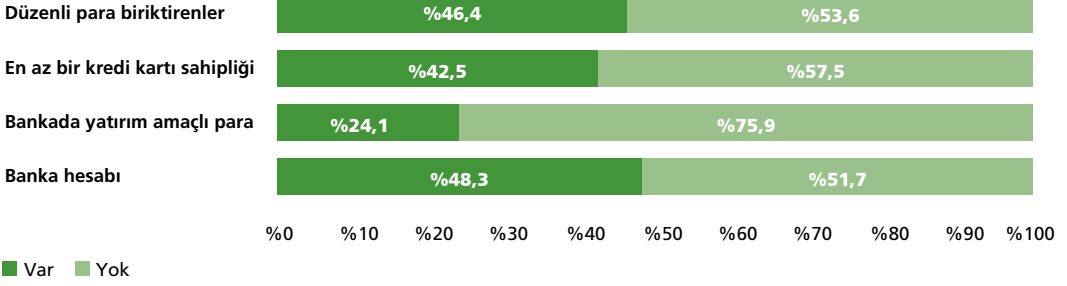
- Finansal araçları kullanma durumu
- Düzenli para biriktirip biriktirmediği ve hangi yöntemler ile birikim yaptığı
- Para biriktirme amaçları
- Finansal araçlar bilgi düzeyi (1 Amerikan Doları, 1 Euro ve Çeyrek Altının fiyatını bilme durumu)
- Finansal durum ve davranışlar (Örneğin harcama ve tutumlu olma eğilimi, parayı yönetme ve planlama yapma, finansal eğitim alma arzusu)
- Finans konularında bilgilenme tutumu (finans konularını basın yayından takip etme gibi)
- Finans konularını karmaşık bulup uzak durma tutumu, finansal durumunda iyileşme olmayacağı kanısına ilişkin ifadeye katılma durumları
- Finansal okuryazarlık eğitimi almak isteme tutumu
- Ayrıca katılımcıların yaşamlarının bir döneminde mali kriz ile karşılaşmış ve karşılaşmadıkları sorgulanmıştır.

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi finansal araçları kullanma (En az bir kredi kartı sahipliği, bankada yatırım amaçlı para bulunması ve banka hesabı bulunması oranları genelde %50 oranının üstüne çıkmamakta ve en az sıklıkla (sadece %24,1) kullanılan finansal araç ise bankada yatırım amaçlı para bulunmasıdır.

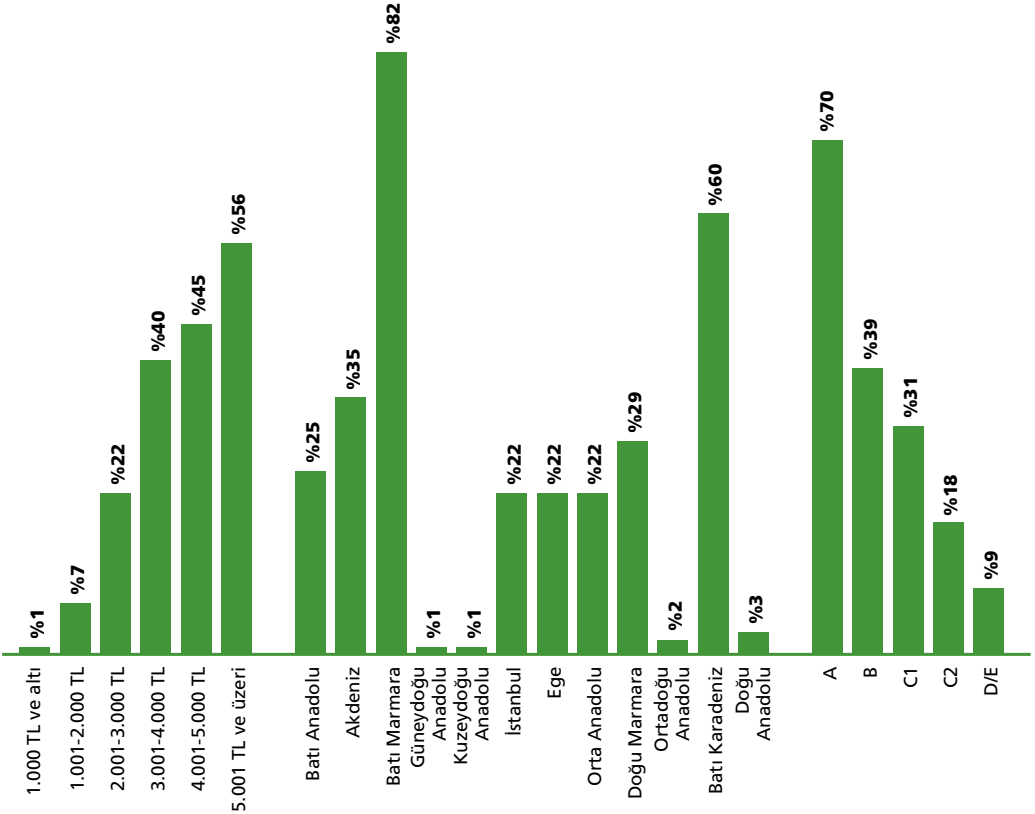
¹⁷ Bu alandaki faydalanan literatür örnekleri: Angulo-Ruiz, Fernando , Pergelova Albena (2015); ve Xiao, , Ahn, , Serido, and Shim, (2014).

Finansal Araçların Kullanımı

Finansal Araçları Kullanma Durumu

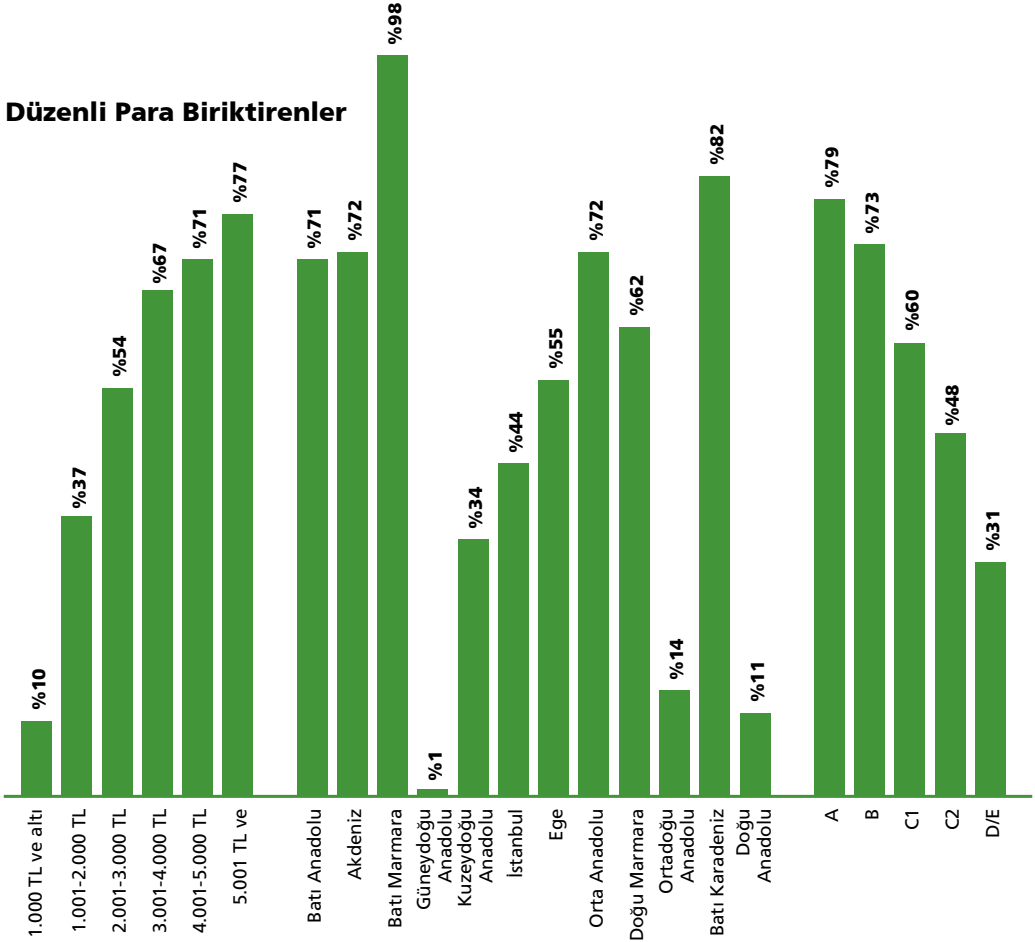

Yatırım Amaçlı Parası Bulunanlar

Gelir düzeyi, Bölge ve SES kırımlarına göre bankada yatırım amaçlı para bulundurma incelendiğinde, bu üç değişkene göre önemli farklılıklar gözlemlenmektedir. Bankada yatırım amaçlı para bulundurma, SES ve gelir düzeyi yükseldikçe artmaktadır. Bölgelere göre, bankada yatırım amaçlı para bulundurma oranı insani ve ekonomik gelişmişlik düzeyi yüksek olan Batı Marmara’da önemli bir fark ile yüksek iken (%82), gelişmişlik düzeyi dezavantajlı olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde sadece %1’dir. Batı Karadeniz Bölgesi’nin de bankada yatırım amaçlı para bulundurma açısından yüksek oranlara sahip oluşu (%60) dikkat çekicidir.

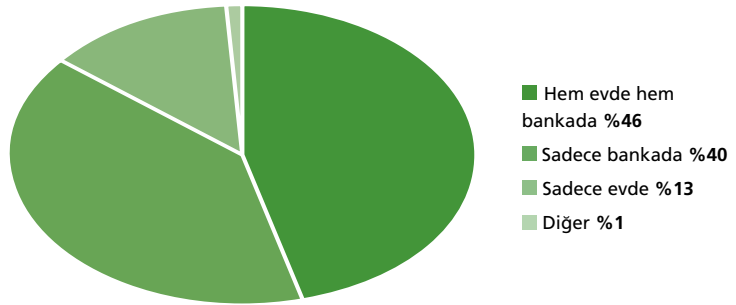
Düzenli Para Biriktirenler

Katılımcılar arasında düzenli para biriktirme örneklem ortalaması %46,4'tür. Bu oran Batı Marmara Bölgesi'nde önemli bir fark ile yüksek iken (%98), insani ve ekonomik gelişmişlik düzeyi açısından dezavantajlı olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde sadece %1'dir. Batı Karadeniz Bölgesi, düzenli para biriktirme eğilimi sıralamasında ikinci sırada yüksek (%82) bir orana sahiptir. Akdeniz ve Ege Bölgeleri katılımcıları arasında da düzenli para biriktirme oranı %70 civarında olup, yüksek bir oran sergiler.

Düzenli para biriktirme ve yatırım amaçlı bankada para bulundurma oranı yüksek olan Batı Karadeniz Bölgesi kadınlarını yatırım ve sigorta ürünlerine yönlendirmek için çalışmalar yapılması faydalı olabilir.

Düzenli Para Biriktirenler Nasıl Biriktiriyor?

Kadınların düzenli para biriktirme aşamasında hala geleneksel yollara devam ettiği görülmektedir. Her ne kadar toplamda %87'lik bir kesim birikimlerini bankada yapıyor olsa da, hala yastık altı birikim yapanların oranı da oldukça yüksektir. Birikim tercihinde ilk sırayı "ev ve bankada birlikte biriktirme" almaktadır.

Düzenli Para Biriktirenler Hangi Amaçla Biriktiriyor?

Para Biriktirme Gerekçesi	n	%
Gelecek için yatırım	253	34,4
Ev almak için	96	13,1
Zor durumda kalmamak, borç istememek için	92	12,5
Çocukların eğitimi için	77	10,5
Araba almak için	44	6
Hayallerimi gerçekleştirmek için	37	5
Ailemin ihtiyaçları için	29	3,9
İşyeri açmak/büyütmek için	19	2,6
Özel ihtiyaçlar için	15	2
Borç ödemek için	13	1,8
Sağlık için	10	1,4
Evlenmek için	9	1,2
Diğer	41	5,6
Toplam	735	100

Katılımcıların niçin para biriktirdiği açık uçlu bir soru ile sorgulanmıştır. Yukarıdaki tablodan görüldüğü gibi en yüksek sıklıkla bahsedilen para biriktirme amacı, “Gelecek için yatırım” olmuştur. Bunun nedeni aşağıda görüleceği gibi katılımcıların ekonomik endişelerinin yüksek olması ile ilişkili olarak değerlendirilebilir. Gelecek için yatırım amacı ile para biriktirme SES’e göre farklılık gösterir. A ve B SES gruplarında %40 civarında iken, C1 ve C2 SES gruplarında %30 civarında olan bu oran, D/E SES grubunda %24,3 olarak tespit edilmiştir.

Para biriktirme amaçları arasında ev almak ikinci derecede önemlidir ve SES gruplarına göre farklılıklar sergiler. C1, C2 ve D/E SES gruplarında ev için para biriktirme hedefi, A ve B SES gruplarından daha yüksektir.

Para biriktirme amaçları arasında üçüncü sırada yer alan “Zor durumda kalmamak, borç ödemek için” para biriktirmenin katılımcılar tarafından bahsedilmesi yine gelecek endişesi ve ekonomik endişelerin güçlü olduğunun habercisi olarak değerlendirilebilir. Katılımcılar arasında “Zor durumda kalmamak, borç ödemek için” para biriktirme davranışı en yüksek sıklıkla D/E SES grubunda

görülürken, C1 ve C2 SES gruplarının bu amaçla para biriktirme sıklığı (%13,6 ve %12,4) A SES grubunun oranından (%11,1) farklı bir biçimde düşük değildir. Borç korkusu, Türkiye gibi yüksek oranda kredi kartı ve kredi borcu olanlar bağlamında anlaşılabilir bir durumdur. Katılımcıların küçük olmayan bir oranı (%1,8) borç ödemek için para biriktirdiğini ifade etmiştir.

Düzenli para biriktiren katılımcıların amaçları arasında çocukların eğitimi için para ayırma sıralamada 4. konumdadır. Katılımcılar arasında aile ihtiyaçları için para biriktirme oranı %5 olup, kadının çocuk ve ailenin ihtiyaçları ve geleceği için tasarrufa yönelme eğilimi olduğunu gösterir.

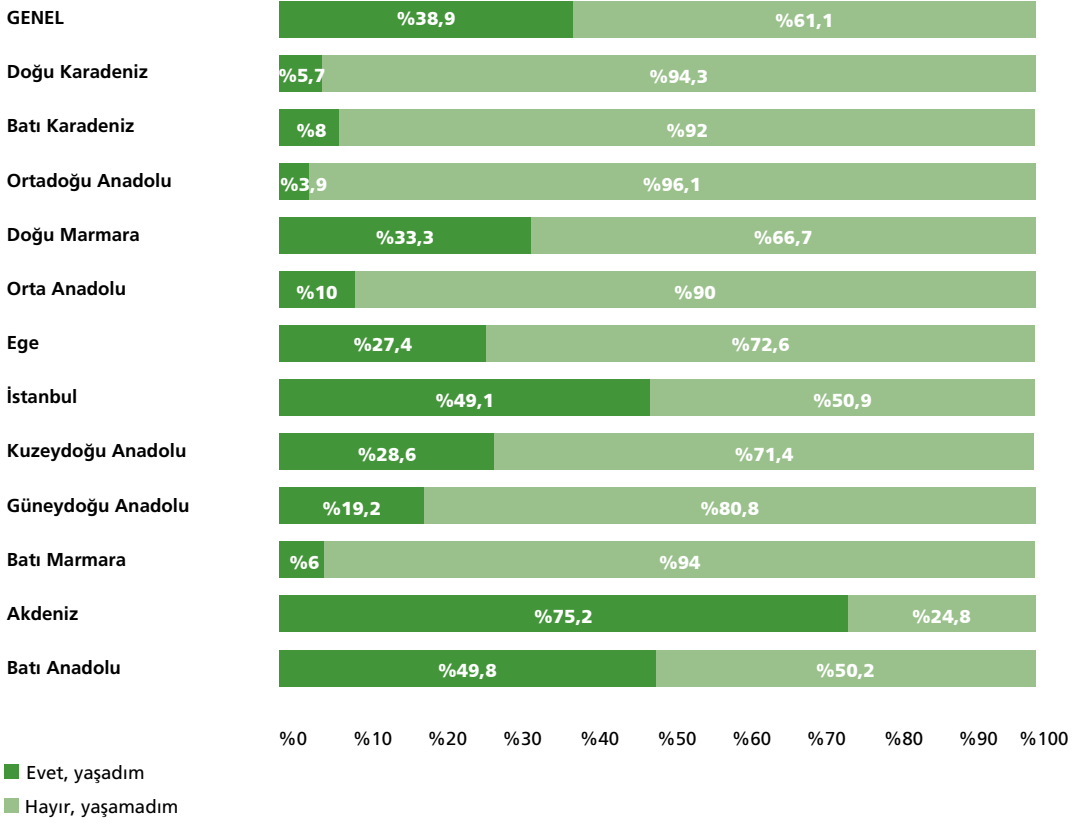
İş açmak ve işini büyütmek gibi girişimci amaçlı para biriktirme katılımcıların %2,6'sı tarafından bahsedilmiştir.

SES'e Göre Düzenli Para Biriktirenler Hangi Amaçla Biriktiriyor?

Para Biriktirme Gerekçesi	A	B	C1	C2	D/E	Genel
Gelecek için yatırım	%44,4	%41,4	%34,7	%31,8	%24,3	%34,4
Ev almak için	%6,7	%7,6	%18,8	%12	%14,6	%13,1
Zorda kalmamak, borç istememek için	%11,1	%9,6	%13,6	%12,4	%15,5	%12,5
Çocukların eğitimi için	%6,7	%8,3	%7	%14,3	%14,6	%10,5
Araba almak için	%4,4	%5,1	%7,5	%6	%4,9	%6
Hayallerimi gerçekleştirmek	%6,7	%6,4	%6,1	%4,1	%1,9	%5
Ailemin ihtiyaçları için	%4,4	%6,4	%2,3	%3,2	%4,9	%3,9
İşyeri açmak/büyütmek için	%6,7	%2,5	%2,3	%2,8	%1	%2,6
Özel ihtiyaçlar için	%0	%3,2	%1,4	%2,3	%1,9	%2
Borç ödemek için	%2,2	%2,5	%, 9	%2,3	%1	%1,8
Sağlık için	%2,2	%0	%1,4	%1,4	%2,9	%1,4
Evlenmek için	%0	%0	%, 5	%1,4	%4,9	%1,2
Diğer	%4,4	%7	%3,3	%6	%7,8	%5,6
Toplam	%100	%100	%100	%100	%100	%100

Ekonomik Kriz Yaşama Durumu

(Hayatınızın herhangi bir döneminde hiç ekonomik kriz yaşadınız mı?)

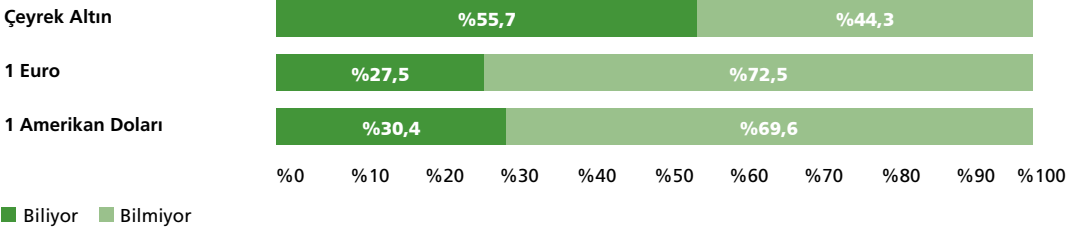
Kadınların %38,9'u hayatının herhangi bir aşamasında ekonomik kriz yaşadığını belirtmişlerdir. Bu durum bölgelere göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Akdeniz'de yaşayanların %75'i daha önce ekonomik kriz yaşadığını belirtmiştir. Bu oran İstanbul'da %49 ve Batı Anadolu'da %49,8 ile ortalamanın üstünde seyretmektedir. Bölgesel farklılıklar makroekonomik bir perspektiften açıklanabilir. Akdeniz, İstanbul ve Batı Anadolu Bölgeleri ticaret ve sanayinin canlı olduğu bölgelerdir. Bu bölgelerde, makro krizlerden etkilenme sonucunda çok sayıda insan işten çıkma/çıkarılma ve iş yerini kapatma sorunu yaşamaktadır. Bu durum; bu bölgelerde yaşayan kadınların diğer bölgelere göre daha fazla ekonomik kriz yaşamasının nedenlerinden birisidir.

Ekonomik krizin her sosyo-ekonomik statüde ve gelir durumunda yaşandığı gözlenmektedir. A Sosyo-ekonomik statüde kriz yaşama oranı %25'e düşerken, diğer SES gruplarında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Hayatının herhangi bir aşamasında ekonomik kriz yaşayan kadınların düzenli para biriktirme oranı %53'e çıkmaktadır. Daha önce kriz yaşamış olanların "zor durumda kalmamak için" para biriktirmesi konusunda daha hassas davrandığı görülmektedir. Bu grup ekonomik koruma kalkanı arzusu içindedir ve bireysel emeklilik ürünleri için kritik bir hedef kitle olarak değerlendirilebilir.

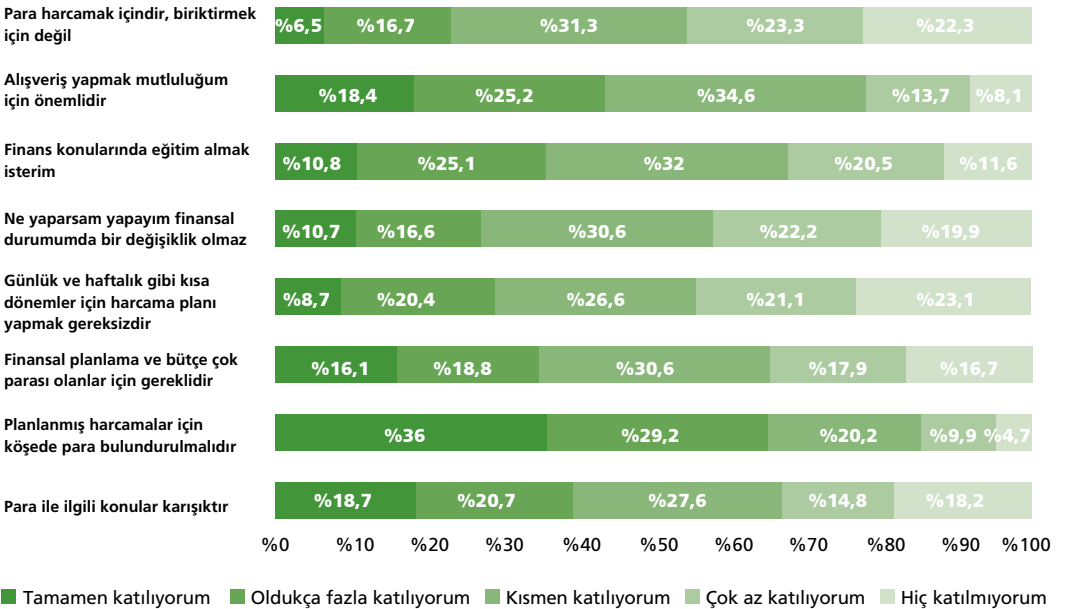
Finansal Araçlar Bilgi Düzeyi

(1 Amerikan Doları, 1 Euro ve Çeyrek Altın fiyatını bilme durumu)

25-46 yaş grubundaki kadınların genelinde Türkiye’de ağırlıklı kullanılan dövizlerin kur fiyatlarının çok bilinmediği görülmektedir. Hem Amerikan Doları hem de Euro’nun kaç TL olduğu bilgisi, birikim yapan kadınlarda %40'lara kadar çıkmaktadır. Çeyrek altın fiyatı ise kadınların %55,7’si tarafından bilinmektedir. Çeyrek altın fiyatı bilgisi ise B ve C1 SES grubunda %60'ın üzerine çıkmaktadır.

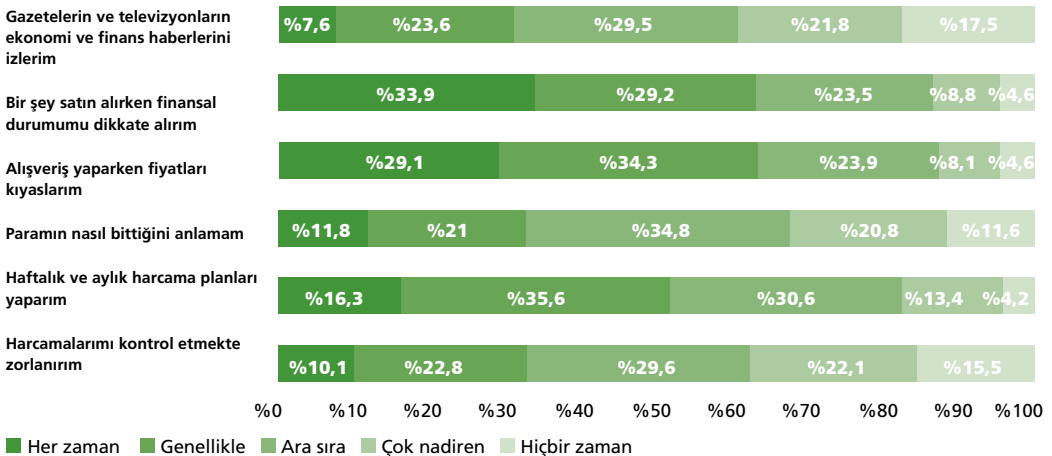
Finansal Durum ve Davranışlara İlişkin İfadelerin Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamındaki kavramsal tanımlarımıza göre, katılımcılara kapalı uçlu soru ile sunulan yukarıdaki sekiz ifade, bireyin finansal davranışlarının göstergeleri olarak tanımlanmıştır. Yukarıdaki ifadeler arasında yer alan, “Para harcamak içindir, biriktirmek için değil” ve “Alışveriş yapmak mutluluğum için önemlidir” ibareleri bireyin harcama davranışını ortaya koyan tutum göstergeleridir. “Finans konularında eğitim almak isterim” ifadesi bireyin finans konularında bilgilenme tutumunu ve bu bilgilenme ile mali durumu iyileştirme amacını gösterir. “Ne yaparsam yapayım finansal durumumda bir değişiklik olmaz” ifadesi ise kişinin finansal durumunu değiştirmek için çaba sarf etmek istemediğini gösterir. “Para ile ilgili konular karışıktır” ifadesi ise finansal okuryazarlık oranının düşük olduğu ve bu konuda bir gelişim için çaba göstermeye hazır olmadığına göstergesidir. Bireyin bütçe planlaması yaptığı ve parayı yönetme becerisi olup/olmadığının göstergesi ise aşağıdaki şu üç ifadeden anlaşılmaktadır: “Günlük, haftalık gibi kısa dönemler için harcama planı yapmak gereksizdir”; Finansal planlama ve bütçe çok parası olanlar için gereklidir”; “Planlanmış harcamalar için bir köşede para bulundurulmalıdır”.

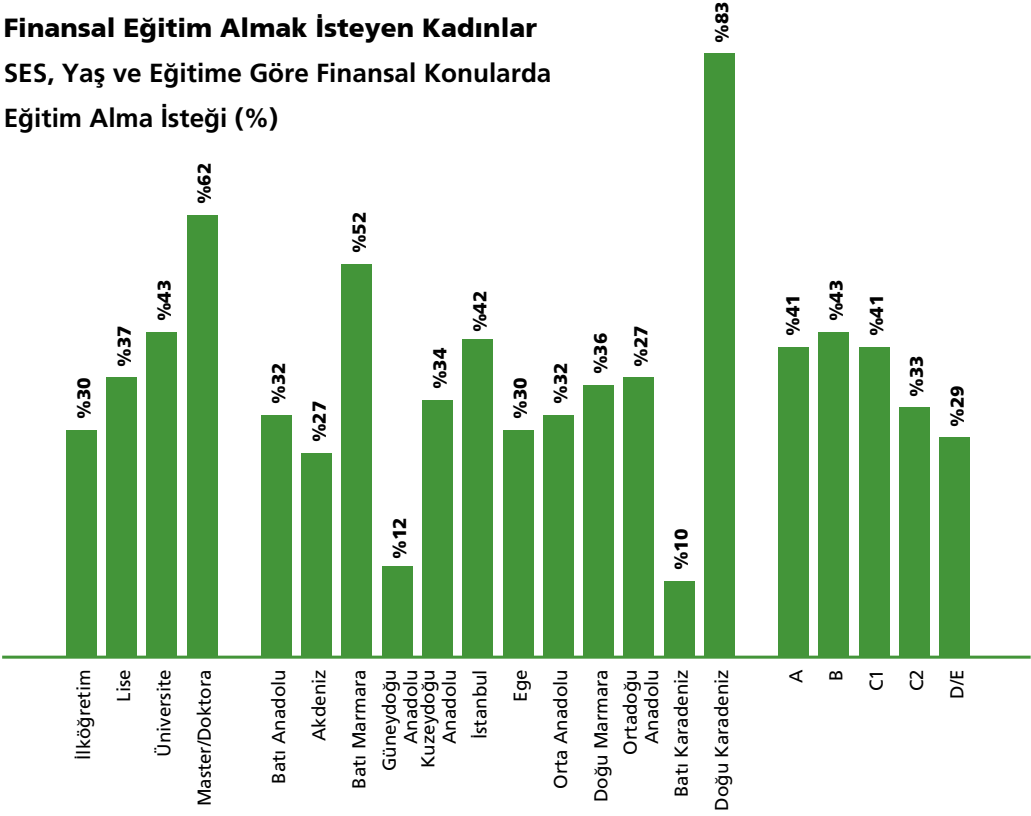
Katılımcıların bu ifadelere ne derece katıldığını gösteren verilere dayanarak, örneklemin neredeyse yarısının harcamalar konusunda dikkatli davrandığını, para yönetiminde planlı ve hesaplı davrandığını iddia edebiliriz. Buna rağmen, “Ne yaparsam yapayım finansal durumumda bir değişiklik olmaz” ve “Para ile ilgili konular karışıktır” ifadelerine katılım %50’nin üstüne çıkabilmektedir. “Finans konularında eğitim almak isterim” ifadesine güçlü bir biçimde katılan yaklaşık %35’lik bir oran gözlemlenirken, %34,6’sı ise kısmen katıldığını, yani fırsatlar sunulursa motive olabilecekleri konusunda ip uçunu vermiştir.

Finansal Durum ve Davranışlara İlişkin İfadelerin Değerlendirilmesi

Katılımcılara kapalı uçlu soru ile sunulan yukarıdaki altı ifade bireyin finansal davranışlarının göstergesidir.

Finansal Eğitim Almak İsteyen Kadınlar SES, Yaş ve Eğitime Göre Finansal Konularda Eğitim Alma İsteği (%)

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde finansal eğitim alma arzusu çok yüksektir. Yukarıda görüldüğü gibi, hanenin maddi durumu ile ilgilenme düzeyi son derece düşük olan ve gelirinin tümünü babasına ve eşine verme oranı diğer bölgelerden yüksek olan Karadeniz kadını, finans konularında bilgilenebilmek istemektedir. Kalkınma verilerine göre ekonomik açıdan dezavantajlar taşıyan ve kadın istihdam örneklem ortalaması %25,7¹⁸ olan bu bölgenin kadınları, ekonomik açıdan güçsüzlüklerinin farkına varmış ve bu konuda çözüm arayışı içinde olabilirler. Aşağıdaki endişeler bölümünde de görüleceği gibi, Doğu Karadeniz kadın katılımcılarının ekonomik endişe boyutu %90'ın üstündedir ve diğer bölgelerden önemli bir fark ile yüksektir. Doğu Karadeniz kadınına ulaşılarak finansal okuryazarlık eğitimi verilmesi ve sigorta hizmetlerine ulaşım konusunda bilgilendirilmesi sonucu bu bölge kadınlarının kalkınmasına önemli katkı yapılabilir.

¹⁸ Bu raporda yer alan Bölgelere Göre Çalışma Durumu tablosuna bakınız.

BEKLENTİLER VE ENDİŞELER

Araştırma kapsamında kadın katılımcıların gelecek ile ilgili beklentileri açık uçlu bir soru ile sorgulanmış ve alınan cevaplardan aşağıdaki tabloda yer alan kategoriler oluşturulmuştur.

Gelecek ile İlgili Beklentiler

(Geleceğinizle ilgili en önemli 3 beklentinizin ne olduğunu öğrenebilir miyim?)

Beklentiler			Beklenti çözme istek ve planı (%)		Beklenti gerçekleşme inancı
	n	%	Var	Yok	%
Ev almak, ev sahibi olmak	846	%54	%39	%61	%56
Araba almak	591	%38	%42	%58	%58
Ekonomik açıdan rahat etmek	388	%25	%28	%72	%45
Çocuklarımla eğitimi, iyi bir eğitim almaları, okumaları	257	%16	%47	%53	%61
Çocuğuma / çocuklarıma iyi bir gelecek sunmak	227	%14	%43	%58	%54
İş bulmak, iş sahibi olmak	224	%14	%31	%69	%45
Sağlık, çocukların sağlığı	200	%13	%38	%62	%58
Mutlu ve huzurlu olmak	193	%13	%32	%68	%49
İşyeri açmak, kendi işini kurmak	166	%11	%38	%62	%50
Yatırım yapmak, birikim yapmak	139	%9	%37	%63	%50
Borçlarımı ödemek, biriktirmek	113	%7	%42	%58	%59
Çocuk sahibi olmak	109	%7	%38	%62	%60
Evlenmek	104	%7	%33	%67	%61
Kariyer yapmak, çalıştığı işte yükselmek	91	%6	%39	%61	%55
Yazlık almak	87	%6	%35	%65	%52
Tatile çıkmak, seyahat etmek	85	%5	%31	%69	%46
Emekli olmak	68	%4	%0		%0
Yurtdışına çıkmak/ çalışmak	64	%4	%41	%59	%61
Eğitim, okulu bitirmek	62	%4	%45	%55	%61
Çocuğumu / çocuklarımla evlendirmek	51	%3	%41	%59	%58
Çocuklarımla iyi bir meslek sahibi olması	41	%3	%36	%64	%60
Diğer	140	%8			

Kadınların gelecekte beklediklerine baktığımızda, ev almak, araba almak ve ekonomik açıdan rahat etmek gibi ekonomik beklentilerin ön plana çıktığını görmekteyiz. Katılımcıların saydığı tüm beklentiler arasında bahsedilen bu ekonomik beklentiler ilk üç arasında açık ara ile öne çıkmaktadır. Ekonomik olmayan beklentilerin başında ise çocuk sahibi olan kadınların çocukların geleceğinin güven altına alınması ile ilgili beklentileridir. Bu beklentiler ile ilgili istekler güçlü olmasına rağmen, bu beklentileri realize edecek plan eksikliği kadınların genelde finansal okuryazarlığının düşük olması ile ilişkili olabilir.

Çocukların iyi bir eğitim alması ve çocukların geleceğe, eğitim ve meslek açısından hazır olması olarak yorumlanacak bir ifade olan “Çocuklara iyi bir gelecek sunmak” beklentisi güçlüdür ve beklenti sıralamasında ilk beş içinde yer almıştır. Çocuklar ile ilgili olarak dillendirilen diğer bir beklenti, çocuklarının iyi bir meslek sahibi olmasıdır. Sıralama açısından alt sırada olsa bile çocukların geleceği ile ilgili beklenti tekrar bahsedilmesi açısından önemlidir. Bu beklentiler kadar, beklentilerin gerçekleşme isteğinin güçlü olması ve yarısının bu beklenti için plan sahibi olması, buna karşın çok iyimser olmayan bir durum (beklentinin gerçekleşmesine dair inancın %50’nin altında olması) olarak göze çarpmaktadır. Bu beklentileri çocuklara ilişkin geniş bir ekonomik beklenti bağlamında değerlendirip uygun sigorta ürünleri sunulabilir.

Ekonomik bağlamda değerlendirilecek diğer bir beklenti (katılımcıların dile getirdiği beklentiler arasında) ise borçlarını ödemek ve para biriktirmektir. Türkiye gibi kredi borcu ve kredi kartı borcu ödemeyenlerin sayısının yüksek olduğu¹⁹ bir ülkede borç ödeme beklentisinin öne çıkması anlaşılabilir bir durumdur.

Katılımcı kadınların dillendirdiği ekonomik olmayan beklentiler arasında “Mutluluk ve huzur” (bahsedilme oranı %13) dikkat çekicidir. Bu beklentinin gerçekleşme inancı açısından neredeyse yarısı (%48,2) iyimser değildir. Bu beklenti ülke gündemi ile bağlantılı olarak değerlendirilebilir ve kadınların “Huzur” sözcüğü ile “Siyasi huzur/istikrar”, “Terörden kurtulma” beklentisi ifade ettikleri düşünülebilir. Bu iddianın dayanaklarından en önemlisi, aşağıda endişeler bölümünde görüleceği gibi, terör ve ülkenin siyasi durumu ile ilgili endişelerin

¹⁹ 2014 yılında 1.297.132 kişi borcunu ödeyemedi. 2014 yılı verilere göre, hem kredi hem de kredi kartı borcunu ödemeyen ve takibe girenlerin sayısı 1 milyon 300 bine ulaştı. “ Kredi ve kredi kartı borçlu sayısı 66 şehrin nüfusunu geçti”, Hürriyet, 8 Temmuz, 2015, (<http://www.hurriyet.com.tr/kredi-ve-kredi-karti-borclu-sayisi-66-sehrin-nufusunu-gecti-29482953>).

katılımcılar arasında öne çıktığının görülmesidir. Bu beklentinin diğer bölgelere göre büyük bir fark ile dile getirildiği bölge Güneydoğu Anadolu Bölgesi'dir (%72,6).

Araştırma kapsamında kadınların gelecekte beklenenleri girişimcilik açısından değerlendirildiğinde, katılımcıların %11'inin kendi işini kurma beklentisi içinde olduğu ve bu beklenti ile ilgili olarak istekli olmalarına rağmen, iş kurma planlarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumdan yola çıkarak şu öneride bulunabiliriz: Girişimcilik arzusu taşıyan kadınlara finansal okuryazarlık eğitimi verilmesi ve iş kurma planı doğrultusunda destek olunması kadın girişimci sayısı artışı için önemli olabilir. Kadınlar için oluşturulacak bu tür destek programlarının uygulanması sonucu ortaya çıkan tecrübe ve başarı öykü paylaşımının kadının güçlenmesine çok yönlü katkısı olacaktır.

Kadınların ekonomik açıdan güçlendirilmesi uluslararası platformların ve ulusal hükümetlerin gündeminde olduğu kadar, bu konunun önemini vurgulayan literatür de hızla büyümektedir. Literatürün üzerinde durduğu konulardan birisi girişimci kadın rol modelidir (Hung, Yoong and Brown, 2012). Türkiye'de girişimci kadın rol modeli eksikliği önemli bir sorundur. Bu eksiğin giderilmesinde girişimci kadın hikâyelerinin ve kadın başarı öykülerinin paylaşılması çok önemlidir. Türkiye'de son 5 yılda hızla artan kadın girişimci sayısı bireysel emeklilik ve sigorta ürünleri pazarı için dikkat çekicidir.²⁰

20 Türkiye'de 2004 yılında sadece 49 bin kadın girişimci buluyordu ve kadın girişimcilerin toplamdaki payı %4,5 düzeyindedir. Bu oran 2009'da yüzde 6,4'e, 2013 sonunda da %8'e yükselip 2014'te hızlanan artış ile kadın girişimci sayısı 109 bine ulaştı. Toplam girişimcilerin yaklaşık %9'unu oluşturan kadınlar ağırlıklı olarak hizmetler ve sanayi sektörlerinde artıyor. Tarımdaki kadın girişimci oranı son 10 yılda %0,5-1,1 arasında değişirken, tarım dışı sektörlerdeki oran %4'lerden %8'lere gelerek ikiye katlanmıştır. "Kadın girişimci sayısı ilk kez 100 bini aştı!", Dünya, 12 Ocak, 2014, <http://www.dunya.com/ekonomi/calisma-hayati/kadin-girisimci-sayisi-ilk-kez-100-bini-asti-246772h.htm>.

Yaşadığı Bölgeye Göre Gelecekle İlgili Beklentiler

	Batı Anadolu (%)	Akdeniz (%)	Batı Marmara (%)	Güneydoğu Anadolu (%)	Kuzeydoğu Anadolu (%)	İstanbul (%)	Ege (%)	Orta Anadolu (%)	Doğu Marmara (%)	Ortadoğu Anadolu (%)	Batı Karadeniz (%)	Doğu Karadeniz (%)
Ev almak, ev sahibi olmak	69,3	68,3	34	2,7	48,6	57,8	56	20	42	58,8	58	31,4
Araba almak	61,8	55,4	6	5,5	11,4	39,5	32	13,3	31,9	21,6	50	17,1
Ekonomik açıdan rahat etmek	6,7	46,5	20	83,6	42,9	18	14,9	45	42	37,3	4	57,1
Mutlu ve huzurlu olmak	4	1	58	72,6	11,4	8,8	8	10	31,9	21,6	0	0
Çocuğuma / çocuklarıma iyi bir gelecek sunmak	15,1	1	10	5,5	31,4	16,2	24,6	5	5,8	5,9	22	8,6
Çocuklarının eğitimi, iyi bir eğitim almaları, okumaları	10,7	11,9	22	0	22,9	20	17,1	5	11,6	13,7	46	2,9
Sağlık, çocukların sağlığı	9,3	7,9	2	1,4	2,9	14,6	22,3	13,3	27,5	9,8	0	5,7
İş bulmak, iş sahibi olmak	9,3	8,9	10	57,5	17,1	10,5	16,6	8,3	17,4	17,6	10	37,1
İşyeri açmak, kendi işini kurmak	8,9	5,9	28	0	11,4	13,2	15,4	0	8,7	2	2	2,9
Çocuk sahibi olmak	3,1	9,9	4	2,7	2,9	4,3	13,1	16,7	2,9	13,7	32	2,9
Yatırım yapmak, birikim yapmak	9,3	7,9	4	0	5,7	8,5	9,7	15	7,2	15,7	0	34,3
Evlenmek	5,3	4	6	4,1	8,6	6,3	8	3,3	4,3	23,5	10	5,7
Emekli olmak	2,7	0	10	0	8,6	4,8	6,9	3,3	4,3	11,8	0	0
Yazlık almak	8,4	2	8	0	0	8	5,1	1,7	0	0	0	0
Kariyer yapmak, çalıştığı işte yükselmek	0,9	2	36	2,7	5,7	5,2	4,6	23,3	8,7	5,9	0	0
Çocuğumu / çocuklarımı evlendirmek	1,8	1	2	0	5,7	3,8	4,6	5	2,9	5,9	2	2,9
Eğitim / Okulu bitirmek	5,8	3	4	12,3	0	3,4	2,9	3,3	1,4	3,9	6	0
Çocuklarım iyi bir meslek sahibi olması	0,4	0	2	4,1	31,4	2,3	2,3	3,3	0	2	4	2,9
Yurtdışına çıkmak, çalışmak	9,3	4	10	0	0	3,2	1,7	8,3	2,9	0	6	0
Borçlarımı ödemek, biriktirmek	8,4	4	2	1,4	0	10,3	1,1	0	8,7	13,7	6	8,6
Tatile çıkmak, seyahat etmek	19,1	3	8	0	0	1,5	1,1	33,3	1,4	0	4	0
Diğer	7,6	10,9	8	4,2	5,7	5,8	14,3	13,3	5,8	5,8	22	5,7

Araştırma verilerine göre, katılımcıların gelecek ile ilgili beklentileri bölgelere göre dağılımda önemli farklılıklar göstermektedir. Ev ve araba almak beklentisinin önemli bir fark ile en yüksek olduğu iki bölge Batı Anadolu ve Akdeniz Bölgeleridir. İstanbul, Orta Anadolu ve Batı Karadeniz, bu beklentinin güçlü olduğu diğer bölgeler olarak göze çarparken, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bu tür ekonomik beklentiler en alt düzeydedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki en yüksek sıklıkla dile getirilen ve diğer bölgelere göre büyük bir fark gösteren beklenti "Mutluluk ve huzur" (%83,6) iken, ev ve araba almak gibi ekonomik beklentiler oldukça düşük oranlarda dile getirilmiştir. Ekonomik beklentilerin düşük olduğu bu bölgede, kadınların çocuk sahibi olma beklentisi de diğer bölgelere kıyasla ve örneklem ortalamasına (%7) göre oldukça düşüktür (%2,7). Çocuk sahibi olma beklentisi düşük olduğu gibi, çocukların ekonomik güvencesi ve geleceği ile ilgili beklentilerden biri olarak bahsedilen "Çocukların iyi bir eğitim alması" beklentisi, hiçbir kadın tarafından dillendirilmemiştir. Çocuklar ile ilgili diğer bir beklentinin, "Çocuklara iyi bir gelecek sunmak" arzusunun dile getirilme oranı (%5,5), Akdeniz Bölgesi (%1) hariç tüm bölgelere kıyasla önemli bir fark ile düşüktür.

Batı Marmara Bölgesi, kadın katılımcıların "kariyer yapmak, işinde yükselmek" (%36) ve "kendi işini kurmak" (%28) beklentilerinin yüksekliği açısından diğer bölgelere göre farklılık gösterir. Kendi işini kurma beklentisinin örneklem ortalaması olan %11 oranının üstünde olduğu diğer bölgeler, Ege (%15,4) ve İstanbul Bölgesi'dir (%13,2). Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kadın girişimcilik ile ilgili hiçbir beklenti bildirilmemiştir.

Kalkınma açısından dezavantajlı olan Doğu Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri kadınları arasında iş bulmak ve iş sahibi olmak beklentisi diğer bölgelere göre önemli bir fark ile yüksektir. Doğu Karadeniz kadını diğer bölgelerden ayırt eden iki diğer ekonomik beklenti göze çarpar. Bu kadınlar, "yatırım yapmak ve birikim yapmak" beklentisini en yüksek sıklıkla (%34,3) taşıyan ve "ekonomik açıdan rahat etmek" beklentisini, diğer bölgelere kıyasla önemli bir fark ile, en yüksek sıklıkla dile getiren kadın katılımcılar olmuştur.

Yaşa Göre Gelecekle İlgili Beklentiler

Beklentiler	25-29 Yaş	30-34 Yaş	35-39 Yaş	40-46 Yaş
Ev almak, ev sahibi olmak	%52,8	%55,1	%57,3	%49,3
Araba almak	%40,1	%35,5	%37,7	%36,9
Ekonomik açıdan rahat etmek	%26,7	%24,5	%22,8	%24,5
Çocuklarımla iyi bir eğitim almaları	%5,9	%15,2	%23	%22,5
Çocuklarıma iyi bir gelecek sunmak	%8,6	%17,8	%16,5	%14,9
İş bulmak, iş sahibi olmak	%20,3	%14	%13,6	%8,2
Sağlık, çocukların sağlığı	%9,3	%12,9	%14,7	%14,4
Mutlu ve huzurlu olmak	%13,4	%13,8	%11,8	%13,2
İşyeri açmak, kendi işini kurmak	%15,6	%9,1	%8,1	%9
Yatırım yapmak, birikim yapmak	%9,3	%8,9	%8,9	%8,2
Borçlarımı ödemek, biriktirmek	%6,8	%7,9	%6,5	%7,3
Çocuk sahibi olmak	%11	%10	%4,7	%0,8
Evlenmek	%13,2	%7	%3,7	%1,7
Kariyer yapmak, çalıştığı işte yükselmek	%8,1	%5,8	%5,2	%3,7
Yazlık almak	%4,6	%4,9	%5,2	%7,6
Tatile çıkmak, seyahat etmek	%3,7	%5,8	%6	%6,2
Emekli olmak	%2,2	%1,6	%5	%9,3
Yurtdışına çıkmak/ çalışmak	%4,2	%5,1	%3,1	%3,7
Eğitim, okulu bitirmek	%8,8	%3,3	%2,4	%0,8
Çocuğumu / çocuklarımla evlendirmek	%0	%1,2	%3,1	%9,6
Çocuklarımla iyi bir meslek sahibi olması	%1	%0,9	%1,8	%7,3
Diğer	%7,6	%8,3	%7,9	%8,7

Ekonomik beklentiler, girişimcilik, kariyer ve eğitim beklentileri genç yaş gruplarında yüksek bir seyir izlerken, 40 yaş üstünde azalma eğilimi göstermektedir. Çocuk sahibi olmak ve evlenmek, 40 yaş altı gruplarda, özellikle 25-35 yaş grubunda güçlüdür. Çocukların geleceği ile ilgili beklentiler araştırma kapsamına dahil edilen 25 – 46 yaş grubu kadınlar arasında yoğundur. Mutluluk ve huzur beklentisi ise yaş gruplarına göre farklılaşma göstermemektedir.

Sosyo-ekonomik Statüye Göre Gelecekle İlgili Beklentiler

	A	B	C1	C2	D/E
Ev almak, ev sahibi olmak	%37,5	%51,1	%58,3	%56	%49,9
Ekonomik açıdan rahat etmek	%25	%18,3	%23,1	%22,9	%32,5
Araba almak	%33,9	%34,5	%43,9	%41,1	%28,3
İş bulmak, iş sahibi olmak	%10,7	%13,1	%8,2	%14,5	%21,6
Çocuklarının eğitimi, iyi bir eğitim almaları, okumaları	%10,7	%19,2	%13,6	%16,8	%17,6
Mutlu ve huzurlu olmak	%23,2	%14,4	%10,4	%10,2	%17,6
Sağlık, çocukların sağlığı	%17,9	%10,9	%10,7	%12,5	%15,5
Çocuğuma / çocuklarıma iyi bir gelecek sunmak	%16,1	%10,9	%13,4	%16,6	%14,4
Evlenmek	%3,6	%6,1	%5,7	%6,1	%9,1
İşyeri açmak, kendi işini kurmak	%14,3	%10,9	%14,4	%9	%7,7
Çocuğumu / çocuklarımı evlendirmek	%1,8	%1,3	%2	%2,9	%6,4
Çocuk sahibi olmak	%7,1	%10,9	%6,9	%6,1	%5,6
Yatırım yapmak, birikim yapmak	%7,1	%10,5	%6,9	%12,3	%5,3
Borçlarımı ödemek, biriktirmek	%3,6	%5,2	%8,4	%9	%5,1
Eğitim / Okulu bitirmek	%3,6	%5,7	%3,2	%2,9	%5,1
Çocuklarım iyi bir meslek sahibi olması	%0	%2,2	%1,2	%2,5	%4,8
Kariyer yapmak, çalıştığı işte yükselmek	%23,2	%7,9	%6,9	%3,3	%4
Yazlık almak	%7,1	%7,4	%5,7	%5,7	%3,7
Emekli olmak	%3,6	%7	%4,7	%3,5	%3,5
Tatile çıkmak, seyahat etmek	%8,9	%8,7	%5,5	%6,3	%1,6
Yurtdışına çıkmak, çalışmak	%14,3	%6,1	%5,5	%3,3	%0,8
Diğer	%10,7	%7,9	%7,2	%8	%9,1

Eğitim Düzeyine Göre Gelecekle İlgili Beklentiler

	İlk+ Ortaokul Mezunları	Lise / Dengi Mezunları	Y. Okul / Fakülte Mezunları	Master / Doktora Mezunları
Ev almak, ev sahibi olmak	%56,3	%59,1	%47,1	%33,3
Araba almak	%35,7	%42,5	%34,5	%47,6
Ekonomik açıdan rahat etmek	%25,1	%21,8	%23,1	%4,8
Çocuklarının eğitimi, iyi bir eğitim almaları, okumaları	%22,1	%14,6	%13,6	%19
Çocuğuma / çocuklarıma iyi bir gelecek sunmak	%19,5	%13,6	%10,3	%4,8
Sağlık, çocukların sağlığı	%16	%10,3	%12	%28,6
İş bulmak, iş sahibi olmak	%13,4	%13,9	%13,4	%9,5
İşyeri açmak, kendi işini kurmak	%10,6	%11,3	%10	%19
Mutlu ve huzurlu olmak	%9,5	%9,3	%15,9	%23,8
Çocuğumu / çocuklarımı evlendirmek	%7,6	%1,8	%0	%0
Yatırım yapmak, birikim yapmak	%6,7	%11	%9,5	%0
Emekli olmak	%5,8	%3,3	%5,3	%0
Çocuklarım iyi bir meslek sahibi olması	%5,8	%0,9	%1,1	%0
Borçlarımı ödemek, biriktirmek	%5,6	%9,4	%6,4	%4,8
Yazlık almak	%5	%6,4	%5,6	%0
Çocuk sahibi olmak	%3,9	%6,4	%11,4	%23,8
Evlenmek	%3,9	%7,2	%9,2	%14,3
Tatile çıkmak, seyahat etmek	%3,5	%4,9	%8,9	%19
Eşyalarımı değiştirmek	%2,6	%1	%0,3	%0
Eğitim / Okulu bitirmek	%1,9	%4,9	%4,5	%0
Hacca / Umreye gitmek	%1,5	%0,6	%0,6	%0
Yurtdışına çıkmak, çalışmak	%1,1	%3,3	%9,5	%14,3
Kariyer yapmak, çalıştığı işte yükselmek	%0,9	%4,6	%14,5	%9,5
Diğer	%5,1	%5,3	%8,4	%9,6

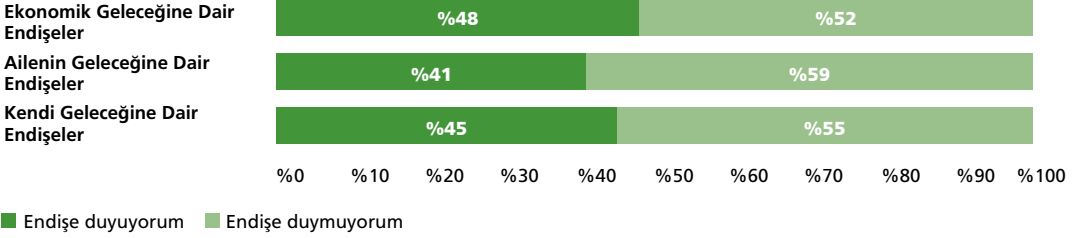
Gelecekle İlgili Beklentiler (15 yaş altı çocuk sahipliğine göre)

	15 yaş altı çocuğu olanlar	15 yaş altı çocuğu olmayanlar
Ev almak, ev sahibi olmak	%56,3	%51,7
Araba almak	%34,3	%40,2
Çocuklarımın eğitimi, iyi bir eğitim almaları, okumaları	%28,3	%6,7
Ekonomik açıdan rahat etmek	%24	%25,1
Çocuğuma / çocuklarıma iyi bir gelecek sunmak	%23,2	%7,3
Sağlık, çocukların sağlığı	%14,5	%11,3
İş bulmak, iş sahibi olmak	%13,1	%15,2
Mutlu ve huzurlu olmak	%13,1	%13,1
İşyeri açmak, kendi işini kurmak	%9,2	%11,6
Yatırım yapmak, birikim yapmak	%8,1	%9,4
Borçlarımı ödemek, biriktirmek	%7,7	%6,8
Tatile çıkmak, seyahat etmek	%6,3	%4,7
Yazlık almak	%5,3	%5,7
Emekli olmak	%4,1	%4,5
Kariyer yapmak, çalıştığı işte yükselmek	%3,4	%7,7
Çocuğumu / çocuklarımı evlendirmek	%2,8	%3,6
Çocuklarım iyi bir meslek sahibi olması	%2,8	%2,4
Çocuk sahibi olmak	%2,4	%10,6
Eğitim / Okulu bitirmek	%2	%5,5
Yurtdışına çıkmak, çalışmak	%2	%5,7
Eşyalarımı değiştirmek	%1,6	%1
Evlenmek	%0,7	%11,4
Diğer	%5,5	%7,5

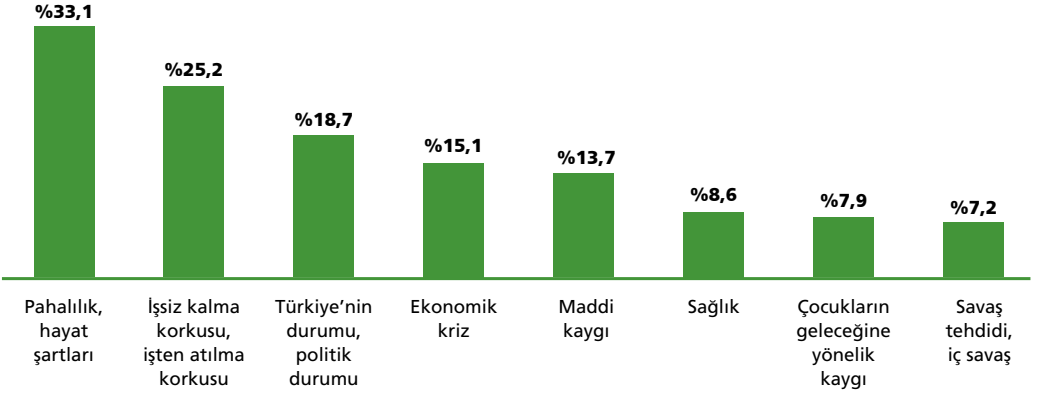
Gelecek ve Endişeler

Katılımcıların geleceğe dair ne tür endişeleri olduğu açık uçlu soru ile sorgulanmış ve alınan cevaplar içerik açısından değerlendirilerek aşağıdaki endişe kategorileri ve endişe duyma ve duymama durumu tespit edilmiştir.

Geleceğe Dair Endişe Durumu

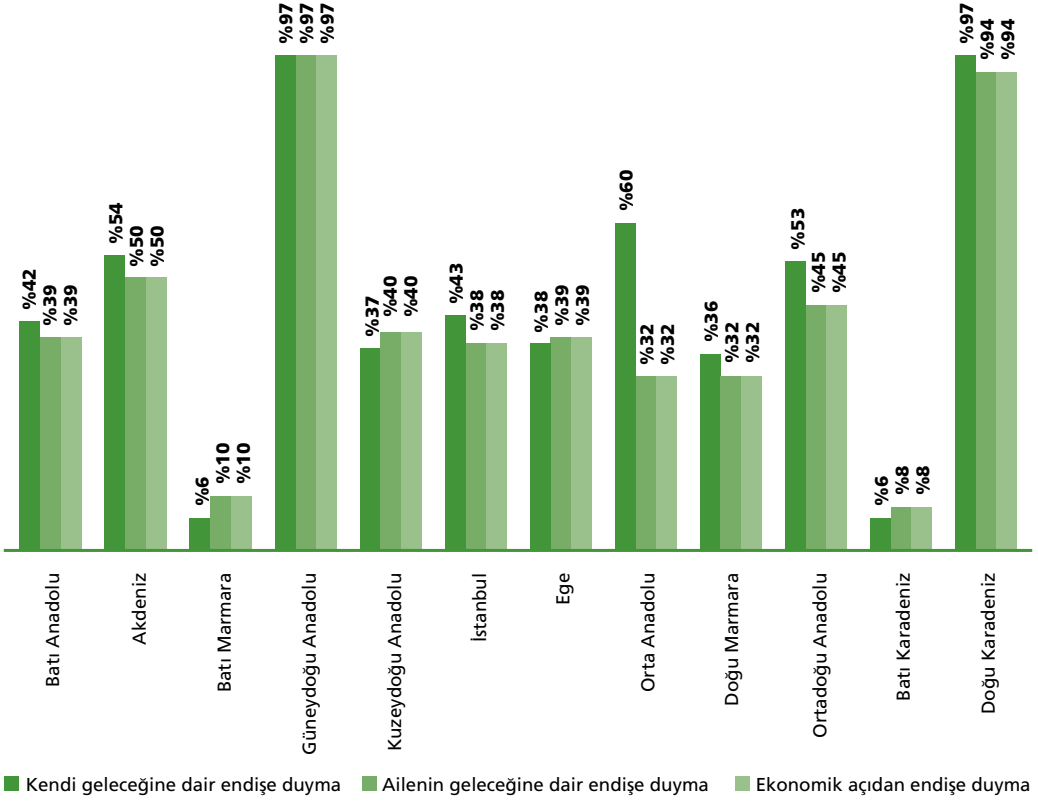
Geleceğe Dair Endişeler

Baz: 139

Araştırmaya katılan kadınların açık uçlu soruya verdikleri cevaplardan elde edilen endişe kategorileri arasında mali içerikli endişeler olarak kavramsallaştırılan; "Pahalılık, Hayat Şartları" ve onu takip eden "İşsiz Kalma Korkusu", "Ekonomik Kriz" ve "Maddi Kaygı" çok yüksek sıklıkla bahsedilmiş endişeler arasındadır. Katılımcı kadınların diğer önemli endişe seti arasında yer alan kaygılara bakıldığında, siyasi istikrar ve iç savaş tasasının dile getirildiği görülür. Bu araştırmanın gerçekleştirildiği tarihler Türkiye'de siyasi istikrarsızlıkların yaşandığı gündeme damgasını vurduğu bir döneme rastlamıştır. "Çocukların geleceği ile ilgili endişe", dile getirilen diğer bir konudur ve bu endişe beklentilere dair verilerle birlikte ele alındığında, kadınların çocukları için duyduğu endişe, Türkiye'nin ekonomik ve siyasi istikrarı ile yakından ilgilidir iddiası öne sürülebilir.

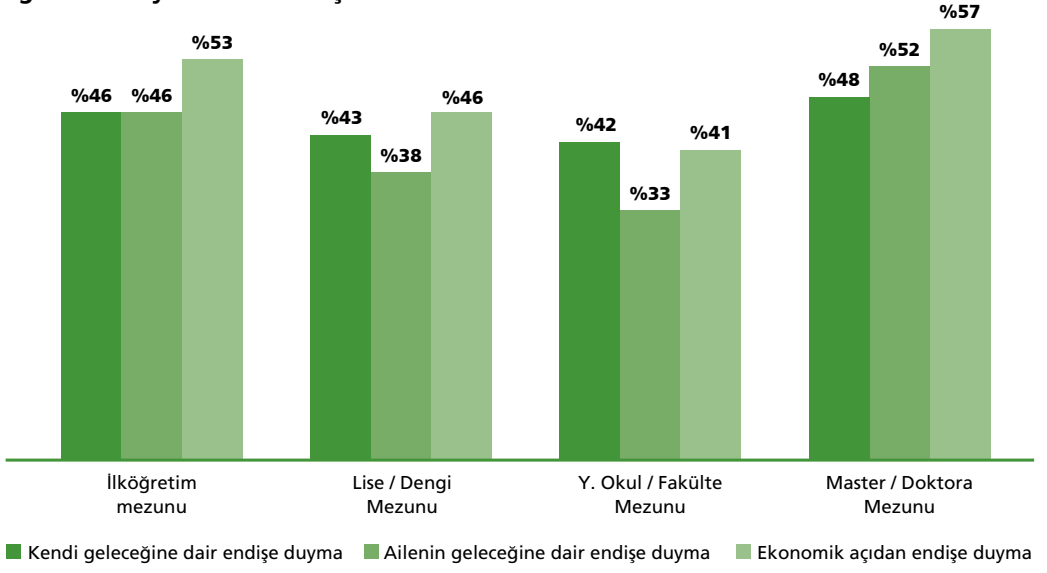
Yaşadığı Bölgeye Göre Endişe Durumu

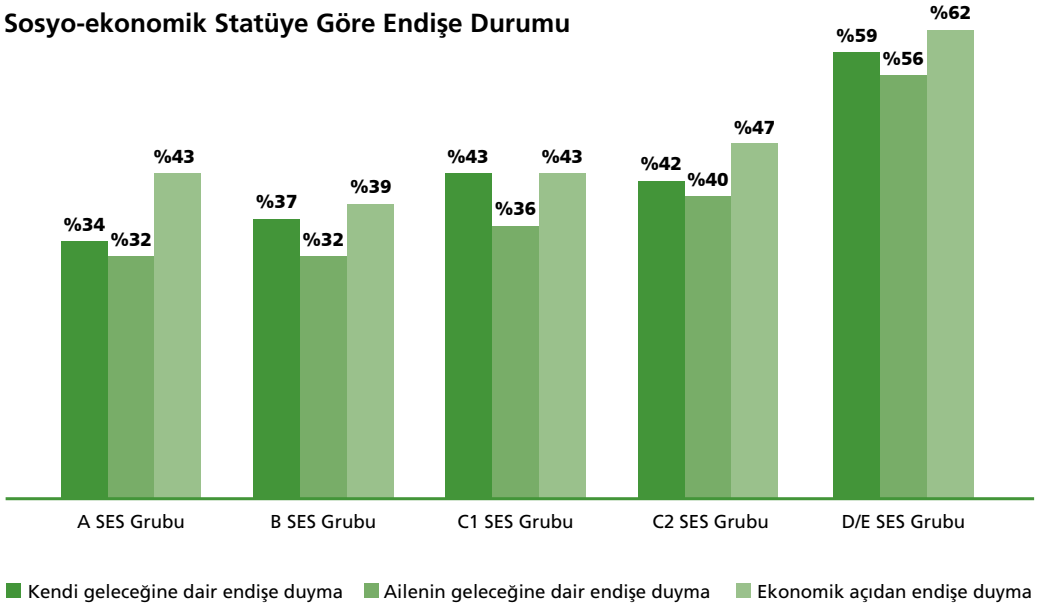
Katılımcı kadınların kendi gelecekleri, ailenin geleceği ve ekonomik gelecek ile ilgili endişeleri bölgelere göre önemli farklılaşma gösterir. Bu tür endişelerin en yüksek olduğu bölgeler terör olaylarının tırmandığı Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve kalkınma açısından dezavantajlı Doğu Karadeniz Bölgesi'dir. Aşağıdaki tablolarda görüleceği gibi, eğitim düzeyine göre katılımcıların kendi gelecekleri, ailenin geleceği ve ekonomik gelecek ile ilgili endişeleri önemli bir farklılaşma göstermese de, bu tür endişelerin en yoğun yaşandığı gruplar en düşük eğitim grubu olan ilköğretim mezunları ve en yüksek eğitim düzeyinde master ve doktora sahipleridir.

Katılımcıların kendi gelecekleri, ailenin geleceği ve ekonomik gelecek ile ilgili endişeleri SES'e göre farklılaşma göstermektedir. Ekonomik açıdan endişe duyma A, B, C1 ve C2 SES gruplarında %40'larda iken, D/E SES gruplarında %62'ye yükselir. A ve B SES gruplarında kendi gelecekleri, ailenin geleceği ile ilgili endişeler C2 ve D/E SES gruplarına kıyasla az sıklıkla dile getirilmiştir.

Eğitim Düzeyine Göre Endişe Durumu

Sosyo-ekonomik Statüye Göre Endişe Durumu

Gelecek ve Kadercilik Anlayışı

Kadercilik Söylemi ve Finansal Tutum

Araştırma kapsamında kişinin finansal durumunu iyileştirmek için bilgilendirme motivasyonu ve tutum değişikliğini etkileyecek faktörlerin analiz edilmesi önemlidir. Bu analizler kadınlara verilecek girişimcilik eğitimi ve finansal okuryazarlık ve erişim eğitimleri için ufuk açıcı olabilir. Bu nedenle kadercilik ile ilgili literatüre ayrı bir önem verilmiştir.

Son yıllarda giderek sayısı artan sağlık araştırmaları, sağlık ile ilgili tutum ve davranışlarda kadercilik düzeyinin bağımlı ve bağımsız değişken olarak nasıl bir etkisi olduğu sorusuna odaklandılar (Powe & Finnie, 2003). Literatürde kaderciliğin muhtelif tanımları arasında, olaylar üzerinde kişinin kontrolünün olduğunu pasif bir biçimde inkar etmesi (Neff & Hoppe, 1993) tanımı bu araştırma kapsamında işe yarar bir kavramsal başlangıç olarak alınmıştır. Kaderciliğin kavramsal tanımını yapan literatürü özetleyen çalışmanın ortaya koyduğu gibi (Shen, Condit, Wright, 2009), kaderciliğin doğasının aşağıdaki boyutları barındırdığı varsayılmıştır: (a) Bireyin yaşamındaki olaylar üzerinde iç ve dış kontrolünün olmadığı ve zayıf olduğu (Chavez, Hubbell, Mishra, & Valdez, 1997; Straughan & Seow, 1998), (b) Kader, şans ve önceden yazılmış yazgı inancı taşıma eğilimi (Cohen & Nisbett, 1998; Davidson et al., 1992; Straughan & Seow, 1998) ve (c) Çaresizlik, güçsüzlük, umutsuzluk duygusu taşıma (Powe & Johnson, 1995).

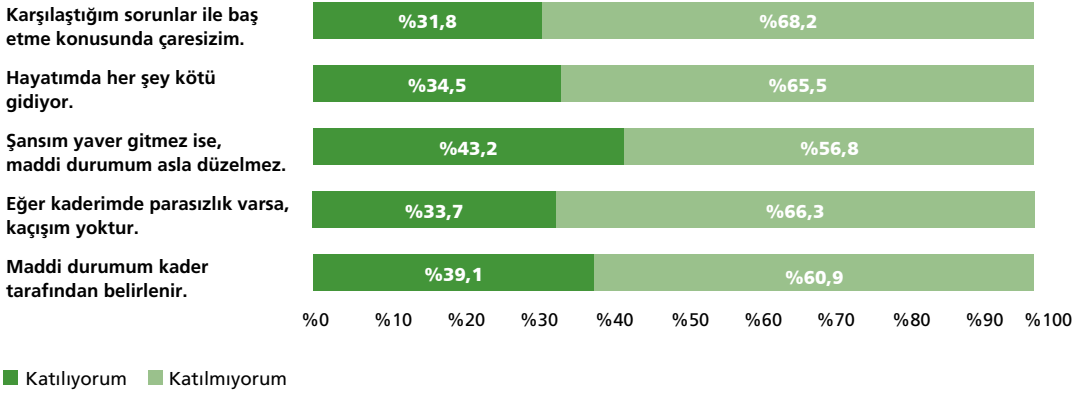
Bu araştırmaların sayısındaki artışın en önemli nedeni, kadercilik inançları ile kişinin sağlığını etkileyecek bir davranış değiştirme niyetinin zayıflığı arasında korelasyon bulunmasıdır (Powe & Finnie, 2003). İlgili literatürde, kadercilik ile gelir ve eğitim düzeylerinin düşük olması arasında korelasyon olduğunu ortaya koyan çalışma (Powe, 2001; Mayo et al., 2001), kadınların finansal davranışlarını araştırmayı amaçlayan çalışmamız için önemli görülmüştür. Buradan hareketle katılımcıların kadercilik ile ilgili tutumlarını araştırmaya karar verilmiştir.

Yukarıda bahsedilen araştırma sonucundan hareket ederek, kaderci inanç ve değerler ile bir kişinin finansal durumunu iyileştirecek tutum ve davranışlar arasında bir ilişki olabileceğini iddia etmek yersiz olmaz. Kadercilik inançları zayıf olan kişilerin, bu tür inançları güçlü olanlara kıyasla; finansal durumlarını iyileştirmek için bilgi edinme motivasyonunun yüksek olabileceğini ve bütçeleme, tasarruf ve harcama planları yapma eğilimi taşıdıkları ve finans araçlarını öğrenme arzularının güçlü olduğu hipotezlerini ortaya atabiliriz.

Bu hipotezleri test etmek için gereken kadercilik indeksi geliştirme olanağı zaman nedeni ile olmadığı için, araştırma kapsamında katılımcı kadınlara, kaderciliğin üç boyutunu ("önceden yazılmış yazgı", "şans", "kötümserlik")²¹ ifade eden aşağıdaki beş önerme sunulmuştur. Bu önermelere katılıp katılmadığı beş soru seçeneği ("Kesinlikle katılıyorum"dan "Kesinlikle katılmıyorum" seçeneğine kadar değişen 5 cevap kategorisi) ile ölçülmüştür. Kadercilik kavramının tanımı ve operasyonel tanımı gereği, aşağıdaki ilk iki soru, "önceden yazılmış yazgı", üçüncü soru "şans" ve dördüncü ve beşinci sorular "kötümserlik" boyutlarını içerir.

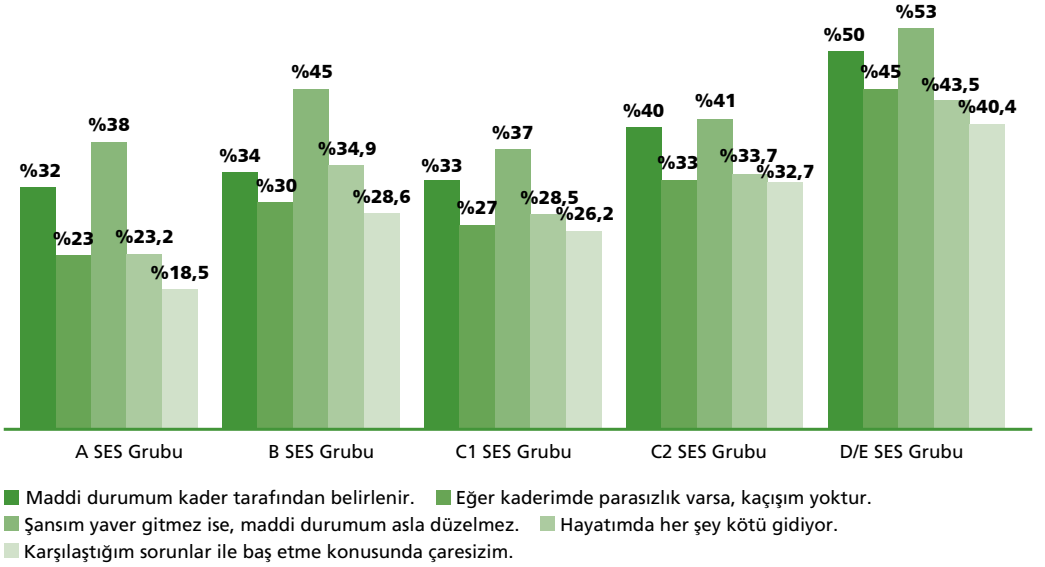
1. Maddi durumum kader tarafından belirlenir.
2. Eğer kaderimde parasızlık varsa, kaçışım yoktur.
3. Şansım yaver gitmez ise, maddi durumum asla düzelmez.
4. Hayatımda her şey kötü gidiyor.
5. Karşılaştığım sorunlar ile baş etme konusunda çaresizim.

Kadercilik Söylemi Üzerine İfadelerin Değerlendirmesi (Katılma/Katılmama)

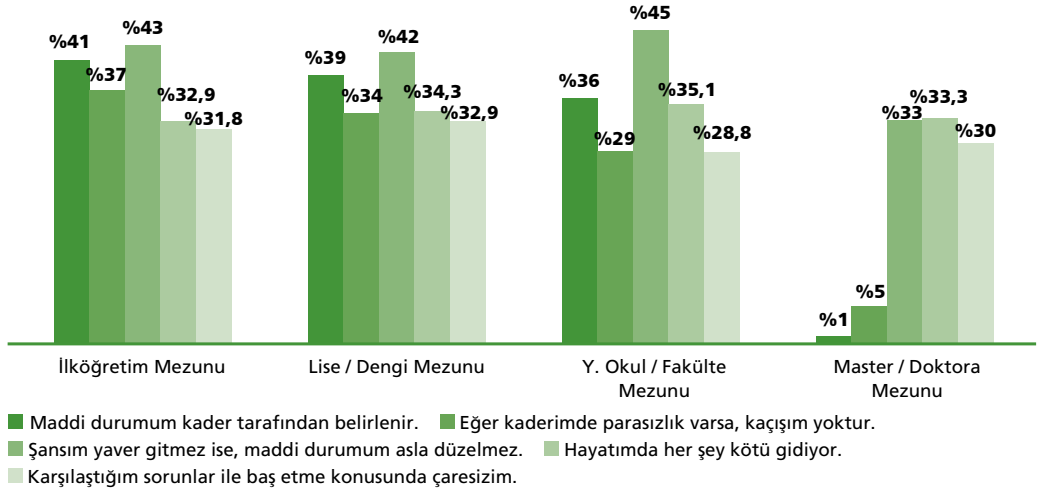
²¹ Kanser hastalığı ile ilgili geliştirilen kadercilik skalasında bu üç boyut belirlenmiş ve kadercilik skalası için 20 soru formüle edilmiştir. Bu soruların ışığında yukarıdaki beş soru hazırlanmıştır. Shen L, Condit CM, Wright L. "The psychometric property and validation of a fatalism scale. ", Psychol Health. 2009 Jun; 24(5): 597-613.

Sosyo-ekonomik Statüye Göre Kaderciliğe Bakış

Kaderci anlayış ifadelerine katılım, özellikle maddi durumun kader tarafından belirlenmesi ve maddi durumun düzelmesinde şansın etkin rol oynadığı inancının göstergesi olan, “Şansım yaver gitmez ise, maddi durumum asla düzelmez.” ifadesine katılım katılımcıların en yüksek sıklıkla “(%43,2 örneklem ortalaması) katıldığı ibare olmuştur. Bu ifadeye katılım D/E SES gruplarında, diğer SES gruplarına oranla yüksektir. Örneklem ortalamaları göz önüne alındığında, “Karşılaştığım sorunlar ile baş etme konusunda çaresizim.” ibaresine, örneklem katılım düzeyi ise daha düşüktür (%31,8 örneklem ortalaması). Bu ifadeye katılım, C2 ve D/E SES gruplarında %40’ın üstüne çıkarken, diğer gruplarda örneklem ortalamasına yakındır. Katılımcıların, “Eğer kaderimde parasızlık varsa, kaçışım yoktur.” ibaresine katılım örneklem ortalaması %33,7 iken, bu ifadeye katılım oranı A SES grubunda yüzde 23’e düşerken, D/E SES grubunda yüzde 45’e yükselir.

Eğitim Durumuna Göre Kaderciliğe Bakış

Örgün eğitim düzeyine göre kadercilik ifadelerine katılım sorgulandığında, “Maddi durumum kader tarafından belirlendiği” inancına katılım oranının en yüksek olduğu grup ilköğretim mezunlarıdır (%41). Lise mezunları (%39) ve üniversite ve yüksekokul mezunları arasında (%36) bu inancı taşıma oranı büyük bir fark ile düşüş göstermez; fakat master ve doktora derece sahibi kadınlar arasında yukarıdaki tüm kadercilik ifadelerine katılım sıklığı, diğer eğitim gruplarına kıyasla düşüktür.

Kadercilik ile ilgili diğer ifade olan, “Şansım yaver gitmez ise, maddi durumum asla düzelmez.” ifadesine katılım, ilköğretim mezunları (%43), lise mezunları (%42) ve üniversite ve yüksekokul mezunu katılımcı kadınlar arasında (%45) benzer biçimde yüksek bir orandadır. Bu inancı taşıma oranı master ve doktora eğitimi almış kadınlarda %33,3’e düşer. Katılımcılar arasında, “Eğer kaderimde parasızlık varsa, kaçışım yoktur.” ve “Hayatımda her şey kötü gidiyor.” ibarelerine katılım eğitim düzeyine göre önemli bir farklılaşma göstermez.

Bankada yatırım amaçlı parasının olup olmaması ve yukarıda bahsedilen kaderci söylem ifadelerine katılım sorgulandığı zaman, yatırım amaçlı parası olanların daha az sıklıkla bu ifadelere katıldığı görülmüştür.

Kadercilik ile bağlantılı ifadelerle katılım verisine bakıldığında, kaderci yaklaşım ifadelerine katılımın örneklem ortalamasında düşük olmaması ve sorunlar karşısında çaresizlik duygusunun zayıf olmaması dikkat çekicidir. Ekonomik açıdan dezavantajlı kadınlar arasında (C2, D ve E SES grupları ve örgün eğitim düzeyi düşük kadınlar) bu tür tutum zaaflarının daha yüksek sıklıkla benimsenmiş olması dikkat çekicidir ve bu tür zaaflar kadının kapsayıcı kalkınmaya ve sigorta hizmetlerine erişme motivasyonunu olumsuz etkileyebilir.

Artan küresel eşitsizlikler, kadınlar ve yaşlılar başta olmak üzere sosyal açıdan dezavantajlı tüm gruplar için sayısı giderek büyüyen meydan okumalara yol açmaktadır. Başta Birleşmiş Milletler'in gündemi olmak üzere birçok uluslararası işbirliği çabalarının vurgusu olan "Kapsayıcı ve Sürdürülebilir Büyüme" gayesine ulaşabilmek için kadınların ekonomik açıdan güçlendirilmesi anahtar öneme sahiptir. Türkiye gibi sosyal cinsiyet uçurumunun yüksek olduğu, kadın yoksulluğunun ve sosyal cinsiyet temelli ayrımcılığın sürdüğü bir ülkede sevindirici gelişmeler arasında, son 10 yılda artan kadın girişimci sayısı ve de yükseköğretime katılan kadın sayısıdır. Bu gelişmeler, kadınlarda ekonomik risklerin farkındalığını yükselten trendlerdir. Bu gelişmeler küresel ölçekte gözlemlenen bir sosyal fenomen olarak araştırmacıların ve sigorta pazarının dikkatini çekmektedir.

Kadınların ekonomik açıdan güçlendirilmesi ve yaşlılık dönemlerinde yoksulluğa karşı korunması için sigorta araçlarına ulaşımı ve onların kapsayıcı kalkınma sürecinden yararlanmaları için kritik öneme sahip olabilir. Kadınların ekonomik açıdan güçlenmesi için özel öneme sahip diğer bir konu kadınların finansal okuryazarlığının ve finansal erişiminin yükseltilmesidir. Türkiye genelinde, finansal okuryazarlık ve finansal erişim düzeyleri, OECD ülkelerine kıyasla düşük olduğu gibi, kadınlar aleyhine bir tablo ile karşı karşıya olduğumuz dikkat çekicidir. Kapsayıcı kalkınma için finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi kritik öneme sahip bir tema olarak tanımlanıp UNDP tarafından projelendirilmiştir.

Türkiye'de son 10 yılda giderek artan kadının yükseköğretime katılması, kadın girişimcilerin sayısındaki artış göz önüne alındığında; kadınların finansal davranış, tutum, beklenti, endişe ve bilgi düzeyini, ekonomik risklere karşı nasıl bir tutum geliştirdiğini, yani kaderci bir tutum ile risklere karşı pasif ve çaresiz kalma tutumu sergileyip sergilememe veya tasarruf ve yatırım yaparak ve sigorta ürünleri ile ekonomik kalkan altında olmayı seçip seçmeme tercihleri araştırma gereği olarak ortaya çıkmıştır.

Araştırma kapsam ve amaç açısından iki önemli konuya odaklanmıştır: Birincisi, sayısı 1.574 kentli kadının yaş, eğitim ve medeni durum gibi demografik niteliklerini, iş gücüne katılma durumunu, mali portresini (örneğin; bireysel gelir sahipliği), finansal davranış ve tutumlarını (harcama, tasarruf, yatırım, planlı bütçe yapma, hanenin mali kararlarına katılma, para biriktirme amaçları, para harcama trendleri, finans konularında bilgilenme ve eğitim alma motivasyonu gibi),

ekonomik risklere karşı korunma amacı ile hangi önlemleri aldığını belirlemek. İkinci olarak, katılımcı kadınların, genelde yaşam, özelde ekonomik durum ile ilgili ne tür endişeler ve beklentiler içinde olduklarını sorgulamak. Açık uçlu sorularla yapılan bu sorgulamadan elde edilen cevaplardan içerik analizi yöntemi ile elde edilen kategoriler ile beklenti ve endişe türleri adlandırılmış ve de "endişeler" ve "beklentiler" bireysel/bireysel olmayan ve ekonomik/ekonomik olmayan olarak sınıflandırılmıştır.

Yukarıda sıralanan araştırma odakları doğrultusunda, katılımcıların finansal davranış ve tutumlarını ve finansal durumlarında iyileşme olması için eğitim alma gibi çaba gösterme tutumu taşıma eğilimini etkileyebilecek bağımsız değişkenler şöyle sıralanabilir: SES, aylık ortalama gelir, yaş grubu, medeni durum, bölge, 15 yaş altı çocuk sahipliği, mali durumu ile ilgili kadercilik söylemini içeren ifadelerle katılıp katılmama durumu.

Türkiye'deki 25-46 yaş aralığında il ve ilçe merkezinde yaşayan kentsel nüfus içerisinde (Yaklaşık 6.250.000 kişi temsili 1.574 örneklem) seçilen kadınlar ile CATI tekniği kullanılarak görüşmeler yapılmıştır. Saha çalışması Aralık 2015 - Ocak 2016 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırma bulgularına göre, 25-46 yaş grubundaki katılımcıların %75'i evli, %16'sı bekar ve %8,1'i ise dul/boşanmıştır. Boşanmanın en yüksek olduğu bölge Doğu Karadeniz, bekarların en yüksek olduğu bölge ise Güneydoğu Anadolu'dur. Güneydoğu Anadolu gibi evliliğin ve aileye ilişkin töresel değerlerin yüksek olduğu bir bölgede çok sayıda bekar kadının bulunması ve yine araştırma verisine göre, Güneydoğulu kadınlar arasında çocuk sahibi olma beklentisinin düşük olması son derece ilginçtir. Katılımcılar arasında, 25-46 yaş arası kadınlarda 15 yaş altı çocuk sahipliği %44,7'dir. Evli olan kadınlarda bu oran %55'e çıkmaktadır.

Katılımcıların SES'e göre dağılımına bakıldığında, en büyük oranın sırası ile C2 ve C1 SES gruplarında yer aldığı, D/E SES grubunda %23,8, A SES grubunda ise sadece %3,6'sının yer aldığı görülür.

Çalışan kadınların katılımcılar arasındaki oranı %44,2 olup Türkiye kadın işgücüne katılım oranı olan %30'un üstündedir. Ev hanımlarının %49,4 olduğu örneklemde, ücretli nitelikli uzman (avukat, doktor, mimar) oranı %2,8'dir. İşyeri sahibi olanların oranı ise %3,3'tür. Katılımcılar arasında çalışmayan kadın oranının en yüksek olduğu ve bu oranın %60'ın üstüne çıktığı bölgeler, kalkınma açısından dezavantajlı olan Güneydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgeleridir; çalışmayan

kadın oranının en düşük olduğu bölgeler ise Batı Marmara ve Doğu Marmara gibi kalkınma skalasında avantajlı bölgeler ve Batı Karadeniz Bölgesi'dir.

Ev kadını oranının %49,4 olduğu katılımcıların, %43,9'unun bireysel bir geliri yoktur. Aylık hane geliri 1.000 TL ve altı olanların oranı %4,6 iken, 5.001 TL üzeri hane geliri oranı ise %5,6'dır. Bireysel aylık geliri 1.000 TL ve altı olanların oranı %8,9 iken, 5.001 TL üzeri geliri olanların oranı ise %1'dir. Aylık hane geliri 1.000-2.000 TL ve 2.001-3.000 TL olanların toplamı örneklemin %61,1'ini oluşturur. Aylık bireysel geliri 1.000-2.000 TL ve 2.001-3.000 TL olan katılımcı kadının oranı ise %42,9 gibi göreceli olarak yüksek bir orandır. Bu durum katılımcıların bireysel gelirlerinin yüksek olmadığını, Türkiye genelinde gözlemlenen kadın/erkek gelir düzeyi farkının kadının aleyhine sürdüğünün bir göstergesi olabilir.

Katılımcıların hane halkı gelirini harcama trendleri sorgulandığında, kadınların %46,1'inin aylık toplam hane gelirinin (kazancının) %90 ve üzerini harcadığı görülmektedir. Bu harcamanın önemli bir bölümünü kira, gıda, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlar ve sağlık ve eğitim harcamaları oluşturabilir. Aylık gelirin yüzde 90 ve üzeri harcama davranışı SES'e ve gelir düzeyine göre farklılaşmakta, SES ve gelir düzeyi düştükçe aylık toplam hane gelirinin (kazancının) %90 ve üzerini harcaması artmaktadır. Aylık toplam hane gelirinin (kazancının) %90 ve üzerini harcama oranı A SES grubunda %22,4 ve aylık hane geliri 5.000 TL ve üzerinde olanlarda %23,8 iken; D/E grubunda bu oran %58 ve aylık hane geliri 1.000 TL altında olanlarda %82,1 olarak tespit edilmiştir. Aylık toplam hane gelirinin (kazancının) %90 ve üzerini harcama oranının en yüksek olduğu ve %70'in üstüne çıktığı bölgeler, kalkınma açısından dezavantajlı olan Doğu Karadeniz ve ikinci sırada Güneydoğu Anadolu'dur. Bu oranın en düşük olduğu bölgeler sıralamasında, Batı Marmara, Kuzeydoğu Anadolu, Doğu Marmara, Batı Anadolu ve Batı Karadeniz Bölgeleri yer alır. Bu verilere dayanarak kalkınma açısından dezavantajlı bölgelerde ve alt gelir grubunda yer alan katılımcıların tasarruf edebilmelerinin güçleştiğini iddia edebiliriz.

Bireysel geliri olan katılımcı kadınların gelirlerini nerelere harcadığı sorgulandığında, %6,9'unun gelirinin tamamını eşine ve babasına verdiği tespit edilmiştir. Bu tutum yaşa göre farklılık göstermez iken, SES gruplarına ve bölgelere göre farklılaşmıştır. Gelirin tamamını eşe ve babaya verme pratiği, A SES grubunda hiç görülmemesine karşın, B, C2 ve D/E gruplarında %8-9 gibi bir oranda uygulanır. Gelirinin tamamını eşine ve babasına verme pratiğinin en yüksek sıklıkla görüldüğü bölgeler kalkınma açısından sorunlu olan Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi başta olmak

üzere, Orta Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgeleridir. Alt SES grubu mensupları ve insani ekonomik kalkınma açısından sorunlar yaşayan bölgelerin kadınları kendi gelirlerini yönetebilme sorunu ile karşı karşıyadır. Bu tür sosyal dezavantaj yaşayan kadınların kendi paralarını yönetemedikleri için kendi kararları ile sigorta gibi koruyucu tedbirlere yönelmeleri önünde engeller olduğunu öne sürebiliriz. Bu kadın grubunun sosyal risklere karşı korunabilmesi için finansal okuryazarlık eğitimi verilmesi ve de özel bir iletişim stratejisi ile risklere karşı kendilerini koruyacak ürünlere nasıl erişebilecekleri konusunda farkındalık eğitimi almaları kapsayıcı kalkınma açısından yararlı olabilir. Finans konularında eğitim alma motivasyonu Doğu Karadeniz kadınında son derece yüksek olmasına rağmen, ailenin/hanenin maddi konuları ile ilgilenmede %40 olan örneklem ortalamasının çok altında olduğu araştırma verileri ile ortaya konmuştur. Doğu Karadeniz kadınından çok farklı bir finansal tutum tablosu çizen Batı Karadeniz Bölgesi kadın katılımcıları ise, ailenin/hanenin maddi konuları ile en ilgili kadındır. Batı Karadeniz kadını ekonomik risklere karşı finans araçlarını kullanma konusunda da diğer bölge kadınlarından farklılaşmakta ve daha yüksek oranlarda bankada yatırım amaçlı para bulundurmaktadırlar.

Katılımcı kadınların ekonomik koruma kalkanları altında olma durumları araştırılmış ve en yaygın satın alınmış sigorta türünün, ev ve araç sigortası olduğu görülmüştür. Katılımcılar arasında %9,5 oranında olan Bireysel Emeklilik sahipliği yaş gruplarına ve 15 yaş altında çocuk sahibi olmaya göre önemli bir fark göstermez iken, SES ve gelir düzeyi ve eğitim düzeyine göre büyük farklılıklar göstermektedir. Bireysel emekliliğin üniversite mezunları arasında yüksek olduğu tespit edilmiştir. A, B ve C1 SES gruplarında %10'un üstünde olan bireysel emeklilik, C2'de %3,9'a ve D/E ise %1,9'a kadar düşmektedir. Bireysel emeklilik sahipliğinin en yüksek olduğu grup B SES grubudur (%22).

Ekonomik risklere karşı korunabilmek için finansal araçları tanımak ve kullanabilmek önemlidir. Finansal araçları tanıma ve kullanma açısından bakıldığında, araştırma kapsamındaki kadınların %40'ının en az bir kredi kartı sahipliği ve banka hesabı bulunduğu görülür. Bu tür finansal araçları kullanma oranları %40 iken, bankada yatırım amaçlı para bulundurma oranı sadece %24,1'dir. Ekonomik risklere karşı önemli bir finans aracı olan bankada yatırım amaçlı para bulundurma eğilimi, gelir düzeyi, bölge ve SES kırılımlarına göre incelendiğinde, bu üç değişkene göre önemli farklılıklar gösterdiği görülür. Bankada yatırım amaçlı para bulundurma SES ve gelir düzeyi yükseldikçe arttığı gibi, insani ve ekonomik

gelişmişlik düzeyi yüksek olan Batı Marmara gibi bir bölgede %82'ye yükselirken, kalkınma açısından sorunlu olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde sadece %1 gibi çok düşük bir orandır. Batı Karadeniz Bölgesi kadın katılımcıları ise bankada yatırım amaçlı para bulundurma oranlarının yüksek oluşu (%60) ile dikkat çekerler.

Finans araçlarını kullanma tutumu ile ilgili olarak, araştırma kapsamındaki kadınların nasıl para biriktirdiği sorgulandığında, düzenli para biriktirme aşamasında hala geleneksel yollara devam edildiği görülmektedir. Her ne kadar toplamda %87'lik bir kesim birikimlerini bankada yapıyor olsa da hala yastık altı birikim yapanların oranı da oldukça yüksektir. Birikim tercihinde ilk sırayı "ev ve bankada birlikte" almaktadır.

Katılımcıların yarısına yakını düzenli para biriktirmektedir. Para biriktirme örneklem ortalaması %46,4'iken, bu oran Batı Marmara Bölgesi'nde önemli bir fark ile yüksek (%98), Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ise sadece %1'dir. Batı Karadeniz Bölgesi, düzenli para biriktirme eğilimi sıralamasında ikinci sırada yüksek (%82) orana sahiptir. Akdeniz ve Ege Bölgesi katılımcıları arasında da düzenli para biriktirme oranı %70 civarında yüksek bir orana sahiptir.

Düzenli para biriktirme ve yatırım amaçlı bankada para bulundurma oranı yüksek olan Batı Karadeniz Bölgesi kadınlarını yatırım ve sigorta ürünlerine yönlendirmek için çalışmalar yapılması faydalı olabilir.

Katılımcı kadınların en yüksek sıklıkla bahsettikleri para biriktirme amacı, "Gelecek için yatırım" olmuştur. Gelecek için yatırım amacı ile para biriktirme oranı, A ve B SES gruplarında %40 civarında iken, C1 ve C2 SES gruplarında %30 civarında olan bu oran, D/E SES grubunda %24,3 olarak tespit edilmiştir. Bunun yansıra C1, C2 ve D/E SES gruplarının ev almak için para biriktirme oranı, A ve B SES grubundan daha yüksektir.

Para biriktirme amaçları arasında üçüncü sırada yer alan, "Zor durumda kalmamak, borç ödemek için para biriktirme", örneklemdeki tüm SES grupları tarafından önemli oran farkları olmaksızın bahsedilmiştir. Bu durum katılımcıların gelecek endişesi ve ekonomik endişelerin güçlü olduğunun habercisi olarak değerlendirilebilir. Borç korkusu, Türkiye gibi yüksek oranda kredi kartı ve kredi borcu olanlar göz önüne alındığında anlaşılabilir bir sonuçtur.

Düzenli para biriktiren katılımcıların amaçları arasında çocukların eğitimi için para ayırma, örneklem sıralamasında dördüncü konumdadır ve bu amaç SES'e göre farklar gösterir. İlginç biçimde, C2 ve D/E SES gruplarının çocukların eğitimi hedefli para biriktirme oranı A ve B SES grubundan daha yüksektir. Bu durum örgün

eğitim açısından engeller ve sorunlar yaşamış alt SES gruplarının çocuklarına yüksek eğitim sağlama arzusunun güçlü olması ile açıklanabilir. Katılımcılar arasında aile ihtiyaçları için para biriktirme oranı %5 olup, kadnn ocuk ve ailenin ihtiyaçları ve geleceği için tasarrufa yönelme eğilimi olduğunu gösterir. Aile ve çocuğun böylesine önemli olduğu katılımcı kadınlar arasında, 15 yaş alt ocuk sahipliğinin para biriktirme amacında bir farklılık yaratp yaratmadğ sorgulandığında, “ocukların eğitimi için biriktirme” amacının örneklem ortalaması %10,5 iken; 15 yaş alt ocuk sahiplerinde bu oran %14,2’ye yükselirken, bu yaş grubunda çocuğu olmayanlarda %7,4’e düşmektedir. Kadınlar çocuklarına gelecek hazırlamak için borçlarını ödeyip ekonomik riskleri azaltmak istemektedir. Örneklem ortalaması %5 olan “Kredi borcu ödemek, borç ödemek için” para biriktirme hedefi de 15 yaş alt çocuğu olmayanlarda %3,9 iken, çocuğu olanlarda %5,9’dur.

ř açmak ve işini büyütmek gibi girişimci amaçlı para biriktirme oranı; B, C1, C2, ve D/E SES gruplarında örneklem ortalaması %2,6 civarında iken, bu oran A SES grubunda %6,7’ye yükselir. A SES grubu eğitim düzeyi ve maddi koşullarının avantajlarından dolayı girişimcilik açısından daha cesaretli olabilir. Yine de girişimcilik motivasyonları derinlemesine mülakat çalışmaları ile araştırılmalıdır.

Kadınların ekonomik kriz ile karşılaşma durumu araştırma kapsamında sorgulanmıştır. Araştırma verisine göre, katılımcı kadınların %38,9’u hayatının herhangi bir aşamasında ekonomik kriz yaşamıştır. Kriz yaşama oranı bölgelere göre anlamlı farklılıklar göstermektedir ve sırası ile Akdeniz (%75), İstanbul (%49) ve Batı Anadolu (%49,8) gibi ticaret ve sanayinin canlı olduğu bölge kadınları arasında yüksek sıklıkla yaşanmıştır. Bu tür bölgelerin makro krizlerden etkilenme olasılıkları yüksek olabilir ve bu bölgelerdeki kadınlar kriz, işten çıkarılma ve iş yerini kapatma gibi sorunlar yaşamış olabilir. Katılımcılar arasında medeni duruma göre bakıldığında, kriz yaşayan dul/boşanmış kadınların oranı, bekar kadınların iki katına çıkmaktadır. Ekonomik krizin her sosyo-ekonomik statüde, tüm eğitim düzeyi kategorilerinde ve her gelir grubunda yaşandığı gözlenmektedir. Yine de ilkokul mezunu katılımcıların kriz yaşama oranı, Master/Doktora mezunlarının iki katıdır. Bireysel emeklilik sahibi olan ve olmayanların ekonomik kriz yaşama oranlarında bir fark görülmemiştir.

Hayatnn herhangi bir aşamasında ekonomik kriz yaşayan kadınların ekonomik risklere karşı daha tedbirli olduğu, örneğin düzenli para biriktirme oranının %53’e kadar ıktğ grlr. Daha önce kriz yaşamış olanların “Zor durumda kalmamak için para biriktirmesi” konusunda daha hassas davrandğ

görülmekte ve bu grubun koruma kalkanı arzusu içinde olabileceği ve bireysel emeklilik ürünlerine ilgi duyabileceği düşünülebilir.

Araştırma kapsamındaki kadınların finans bilgilerini ölçmek için döviz kuru ve altın fiyatlarını bilip bilmedikleri sorgulanmış ve Türkiye’de ağırlıklı kullanılan dövizlerin kur fiyatlarının çok bilinmediği görülmüştür. Hem Amerikan Doları hem de Euro’nun kaç TL olduğu bilgisi birikim yapan kadınlarda %40’lara kadar çıkmaktadır. Çeyrek altın fiyatı ise kadınların %55,7’si tarafından bilinmektedir. Çeyrek altın fiyatı bilgisi ise B ve C1 SES grubunda %60’ın üzerine çıkmaktadır.

Kadınların finansal davranış ve tutumlarını anlayabilmek için onların gelecek ile ilgili beklenti ve endişelerinin neler olduğunun tespit edilmesi önemlidir. Bu doğrultuda, katılımcı kadınların gelecekte beklenenleri sorgulandığında, “ev almak”, “araba almak” ve “ekonomik açıdan rahat etmek” gibi ekonomik nitelikli beklentilerin ön planda olduğu görülmektedir. Ekonomik olmayan beklentilerin başında ise çocuk sahibi olan kadınların “çocuklarının geleceğinin güvence altına alınması” ile ilgili beklentileri vurgulanmıştır. Beklentiler ile ilgili araştırma verisinin ortaya koyduğu bir sonuç ilginçtir: Kadınların beklentileri ve bu beklentiler ile ilgili istekleri güçlü olmasına rağmen, bu beklentileri realize edecek plan eksikliği vardır. Bu durum kadınların genelde finansal okuryazarlığının düşük olması, mentor eksikliği ve rol model eksikliği ile ilişkili olabilir.

Çocuklar ile ilgili beklentiler arasında, çocukların iyi bir eğitim alması ve çocukların geleceğe, eğitim ve meslek açısından hazır olması olarak yorumlanacak bir ifade olan, “çocuklara iyi bir gelecek sunmak” beklentisi katılımcılar arasında güçlü bir beklenti olarak sıralamada ilk beş içinde yer almıştır. “Çocuklara iyi bir gelecek sunmak” beklentisi güçlüdür ve farklı beklenti cümleleri ile ifade edilmiştir. Çocuklar ile ilgili olarak dillendirilen diğer bir beklenti, çocukların iyi bir meslek sahibi olmasıdır. Bu beklentiler güçlü olmakla beraber, bu beklentileri gerçekleştirecek bir plan, belki de finansal bir plan eksikliği, örneklemin yaklaşık yarısında görülen bir durumdur. Çocuklar ile ilgili beklentilerin güçlü olmasına rağmen ve bu beklentilerin gerçekleşmesi için plan sahibi olma oranının %50’nin üstüne çıkmasına rağmen bu beklentinin gerçekleşeceğine dair inanç %50’nin altındadır. Kadınlar çocukları ile ilgili beklentilerinin önündeki engeli fırsat eşitsizliği gibi yapısal engellerden kaynaklı olduğunu düşünüyor olabilirler. Bu durum kadınların çocuklarına ilişkin geniş bir ekonomik beklenti seti bağlamında değerlendirilip, risklere karşı bilinçlendirme çalışmaları ile ekonomik açıdan güçlendirilebilirler ve kendilerine risklere karşı uygun sigorta ürünleri sunulabilir.

Gelecek ile ilgili beklentilerin; bölge, SES, eğitim düzeyi ve 15 yaş altı çocuk sahibi olma durumuna göre önemli farklılıklar gösterdiği görülmüştür. Ev ve araba alma beklentisinin önemli bir fark ile en yüksek olduğu iki bölge, Batı Anadolu ve Akdeniz Bölgeleridir. Bu tür beklentinin, İstanbul, Orta Anadolu ve Batı Karadeniz’de güçlü olduğu göze çarparken, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde bu tür ekonomik beklentiler en alt düzeydedir. Ev alma beklentisi A SES grubunda, B, C1, C2, ve D/E SES gruplarına göre daha düşük düzeyde iken; araba alma beklentisi, C1, C2, ve D/E SES gruplarında, A ve B SES gruplarına kıyasla düşüktür. Eğitim düzeyine göre ev alma beklentisinin önemli fark ile yüksek olduğu gruplar, ilk ve ortaokul mezunları ve lise mezunu katılımcıları arasındadır. Ev almak beklentisi, 15 yaş altı çocuk sahibi kadın katılımcılarda bu yaş grubunda çocuğu olmayanlara göre yüksektir ve bu grup katılımcılarda araba alma önceliği önemini yitirir.

Bölgelere, SES ve eğitim düzeyine göre katılımcılar arasındaki beklentiler sıralamasında önde gelen bir beklenti olan “Çocuklara iyi bir eğitim sunma” beklentisi sorgulandığında bu beklentinin önemli bir fark ile en güçlü olduğu bölgenin Batı Karadeniz olduğu görülmüştür. Çocuklarına “İyi bir gelecek sunma” beklentisinin en güçlü olduğu bölge Güneydoğu Anadolu Bölgesi iken, “Çocuklara iyi bir eğitim sunma” beklentisinin en düşük olduğu yer yine bu bölgedir. Çocuklar ile ilgili iki önemli beklenti, “Çocuklara iyi bir eğitim sunma” ve “İyi bir gelecek sunma” beklentisi tüm SES gruplarında sıklıkla bahsedilmiş; örgün eğitim düzeyi düşük olan gruplarda daha yüksek sıklıkla dile getirilmiştir.

Evlilik, çocuk sahibi olma ve kariyer beklentileri sorgulandığında SES gruplarına göre farklılıklar ortaya çıkmıştır. Tüm SES gruplarına kıyasla, A SES grubunda yüksek sıklıkla bahsedilen beklentiler şöyle sıralanabilir: Kendi işini kurma, kariyer yapma ve yurtdışında çalışma. A SES grubu kadınların kişisel gelişim odaklı ve girişimcilik motivasyonu yüksek kadınlar olduğu görülür. Evlenme beklentisi çok yüksek olmayan A SES grubunda, ilginç bir biçimde çocuk sahibi olma beklentisi diğer SES gruplarından düşük bir oran değildir. Çocuk sahibi olmanın eğitim düzeyi yükseldikçe düştüğü görülmüştür. Kariyer beklentisi 15 yaş altı çocuğu olmayan kadınlarda, bu yaş grubunda çocuğu olanlara kıyasla iki katı yüksektir.

Yaş aralığına göre beklentiler farklılıklar gösterir. Ekonomik beklentiler, girişimcilik ve kariyer ve eğitim beklentileri, genç yaş gruplarında yüksek bir seyir izlerken, 40 yaş üstünde azalma eğilimi göstermektedir. Çocuk sahibi olmak ve evlenmek 40 yaş altı gruplarda, özellikle 20-35 yaş grubunda güçlüdür. Çocukların geleceği ile ilgili beklentiler 25 yaş üstü kadınlar arasında yaygındır.

Beklentiler arasında yukarıdaki değişkenlerden; SES, eğitim düzeyi, 15 yaş altı çocuğu olma gibi değişkenlere göre değişmeyen ve sıralamada yüksek bir yeri olan “mutluluk ve huzur” beklentisi bölgeye göre fark göstermiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde, “Mutluluk ve huzur” en yüksek sıklıkla dile getirilirken (%83,6), ev ve araba almak gibi ekonomik beklentilerin oldukça düşük olması dikkat çekicidir.

Beklentileri gerçekleştirme inancı incelendiğinde bulgular, ekonomik beklentiler arasında, ev almak ve araba almak beklentisine dair inancın gerçekleşeceği inancının A, B, C1 ve C2 SES gruplarında %50’nin üstüne çıktığını, D/E gruplarında ise %50’nin altına düştüğünü gösterir. Çocuklara iyi bir eğitim vermek ve çocuklara iyi bir gelecek sunma beklentisinin gerçekleşeceği inancı tüm SES gruplarında %50’nin altında değildir. A SES grubu, çocuklarına iyi bir eğitim sunma beklentisi konusunda yüksek oranda (%63) iyimser iken, çocuklara iyi bir gelecek sunma beklentisinin gerçekleşmesine dair iyimserlik oranı C1, C2 ve D/E SES gruplarında farklılık göstermez.

Ekonominin gelecek ile ilgili beklentilerinde başat önemi olan katılımcı kadınların yaklaşık yarısının dile getirdiği üç tip endişe türü sınıflandırıldığında, en yüksek sıklıkla bahsedilen endişenin ekonomi odaklı olduğu, bir sonrakinin kendi geleceği, üçüncüsünün ise aile merkezli endişeler olduğu görülür. Geleceğe dair endişeler adlandırıldığı zaman sekiz tip endişe adı ortaya çıkmış ve bunlar arasında “pahalılık” ve “işini kaybetme korkusu” gibi ekonomik temelli endişeler ilk iki sırada konumlanırken, “ekonomik kriz” ve “maddi kaygı” gibi ekonomik içerikli diğer endişelerden de yüksek sıklıkla bahsedilmiştir.

Siyasi istikrar endişesi taşıyan katılımcılar arasında, “Türkiye’nin siyasi durumu” ilk üç sıralamada yer alırken, “Savaş tehdidi, iç savaş” son sırada yer almıştır. Çocuklar ile ilgili endişeler “çocukların geleceği” cümlesi ile ifade edilmiş ve sıralamada yedinci sırada yer almıştır. Bahsedilen diğer bir endişe sağlık odaklı olup altıncı sırada yer almıştır.

Katılımcı kadınların kendi gelecekleri, ailenin geleceği ve ekonomik gelecek ile ilgili endişeleri; bölge, eğitim düzeyi ve SES’e göre incelendiğinde bölgelere göre önemli farklılaşma olduğu görülmüştür. Bu üç tür endişenin en yüksek olduğu bölgeler siyasi istikrarsızlığın yaşandığı Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve kalkınma açısından dezavantajlı Doğu Karadeniz Bölgesi’dir. Eğitim düzeyine göre katılımcıların kendi gelecekleri, ailenin geleceği ve ekonomik gelecek ile ilgili endişeleri önemli bir farklılaşma göstermese de, bu tür endişeler, eğitim düzeyi düşük olan ilköğretim mezunları ve en yüksek eğitim düzeyinde master ve doktora sahibi katılımcılar arasında en yoğun düzeydedir.

Katılımcıların kendi gelecekleri, ailenin geleceği ve ekonomik gelecek ile ilgili endişeleri SES'e göre farklılaşma göstermektedir. Ekonomik açıdan endişe duyma A, B, C1 ve C2 SES gruplarında %40'larda iken, D/E SES gruplarında %62'ye yükselir. A ve B SES gruplarında kendi gelecekleri, ailenin geleceği ile ilgili endişeler C2 ve D/E SES gruplarına kıyasla az sıklıkla yaygındır.

Araştırma kapsamında finans araçları kullanma gibi finansal davranışları incelenen katılımcıların, finansal davranışlara ilişkin tutumlarını ölçmek için (örneğin harcama ve tutumlu olma eğilimi, parayı yönetme ve planlama yapma, finansal eğitim alma arzusu, finans konularında bilgilenme tutumu, finans konuları basın yayından takip etme, finans konularını karmaşık bulup uzak durma/durmama tutumu, finansal durumunda iyileşme olmayacağı kanısı) kendilerine sunulan bir dizi ifadeye katılıp katılmadıkları araştırılmıştır.

Katılımcılara sunulan birinci ifade seti içinde yer alan 8 ifade 5 farklı boyutta finansal davranış ve tutum göstergeleri olarak tanımlanmıştır:

1. Bireyin harcama davranışını ortaya koyan gösterge olarak kavramsallaştırılan, "Para harcamak içindir, biriktirmek için değil" ve "Alışveriş yapmak mutluluğum için önemlidir" ifadeleri
2. "Finans konularında eğitim almak isterim" gibi, bireyin finans konularında bilgilenme tutumunu ve bu bilgilenme ile mali durumunu iyileştirme amacını göstergesi
3. "Ne yaparsam yapayım, finansal durumumda bir değişiklik olmaz" ifadesi gibi kişinin finansal durumunu değiştirmek için çaba sarf etmek istemediği göstergesi
4. "Para ile ilgili konular karışıktır" gibi finansal okuryazarlık oranının düşük olması veya bu konunun zor ve karmaşık olduğu inancının içselleştirilmiş olduğunun göstergesi
5. Bireyin bütçe planlaması yaptığının ve parayı yönetme becerisi olup olmadığının göstergesi olarak seçilen şu üç ifade: "Günlük, haftalık gibi kısa dönemler için harcama planı yapmak gereksizdir", "Finansal planlama ve bütçe çok parası olanlar için gereklidir" ve "Planlanmış harcamalar için bir köşede para bulundurulmalıdır".

Yukarıda listelenen ifadelere katılım düzeyi SES'e göre sorgulanmıştır. Finans konularında çekingen davranışı gösteren bir ifade olan "Ne yaparsam yapayım

finansal durumumda bir değişiklik olmaz.” ifadesine katılım tüm SES gruplarında görölmekte ve katılım oranı %25-28 arasında değişmektedir. “Para ile ilgili konular karışıkıtır.” ifadesine katılım her SES grubunda %30’un altına düşmeyen bir oranda iken, A SES grubunda %41’e yükselmiş ve D/E SES gruplarında %35,7’ye düşmüştür. Örneklemin genelinde finans konularında çekingen bir tavır olduğu görölse bile, “Finans konularında eğitim almak isterim.” ifadesine katılım, A, B ve C1 gruplarında %40 civarında olup güçlü bir finansal bilinç işaret ederken, D/E SES grubunda %28,8’e düşmektedir. Buradan hareketle, fırsatlar sunulduğunda finansal okuryazarlık eğitimi almak ve finansal erişimini yükseltmek isteyen ve finans konularında çekingen tutumunu değiştirmeye hazır bir kadın grubunun varlığından söz edebiliriz.

Finansal davranış tutumları ile ilgili olarak, “Planlanmış harcamalar için bir köşede para bulundurulmalıdır.” ifadesine katılım, katılımcılar arasında SES’e göre farklılık göstermektedir; A ve B SES gruplarının bu ifadeye katılımı, C2 ve diğer gruplara kıyasla oldukça yüksektir. Fakat A SES grubunun, “Günlük, haftalık gibi kısa dönemler için harcama planı yapmak gereksizdir.” ifadesine katılımı diğer SES gruplarından farklılaşmaz.

Katılımcıların yukarıda sunulan finansal davranışlar ile ilgili bu ifadelere ne derece katıldığını gösteren verilere dayanarak, örneklemin neredeyse yarısının harcamalar konusunda dikkatli davrandığını, para yönetiminde planlı ve hesaplı davrandığını iddia edebiliriz. Bu ifadeler arasında, “Para harcamak içindir, biriktirmek için değil.” ve “Alışveriş yapmak mutluluğum için önemlidir.” ifadelerine katılım SES’e göre incelenmiştir. “Para harcamak içindir, biriktirmek için değil.” ifadesine katılım tüm SES gruplarında %21 civarında iken, C1 SES grubunda bu oran %28,5’e yükselmiştir. “Alışveriş yapmak mutluluğum için önemlidir.” ifadesine katılımın en yüksek olduğu SES grubu yine C1 (%50,9) iken, bu ifadeye en düşük katılma oranı D/E SES grubunda (%35,7) gerçekleşmiş, diğer SES gruplarında %40’larda gerçekleşen bu ifadeye katılım oranı %46’nın üstünde çıkmamıştır.

Katılımcılara sunulan ikinci finansal davranış ve tutum seti içinde yer alan altı ifade farklı boyutlarda finansal davranış ve tutum göstergeleridir: Bu ifadelerden; “Harcamalarımı kontrol etmekte zorlanırım.”, “Haftalık ve aylık harcama planları yaparım.”, “Bir şey satın alırken finansal durumumu dikkate alırım.” ve “Paramın nasıl bittiğini anlamam.” bütçe planlaması yapabilme ve para yönetme kapasitesinin bir göstergesi olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu ifadelere katılım düzeyini SES gruplarına göre incelediğimizde, A ve B SES gruplarının bütçe planlaması yapma ve para yönetme niteliğinin C1, C2, ve D/E grubuna göre yüksek olduğu görölür.

Yukarıda bahsedilen ifadeler arasında araştırma kapsamında, finans konularında bilgilenme arzusunun göstergesi olarak katılımcılara sunulan bir ifade olan, “Gazetelerin ve televizyonların ekonomi ve finans haberlerini izlerim.” ibaresine katılım SES gruplarına göre farklılaşma göstermektedir. Bu ifadeye katılım D/E gruplarında %25,6’ya düşerken, A SES grubu için aynı oran %50’ye yükselmektedir.

Yukarıdaki tüm verilerin ışığında katılımcı kadınların tasarruf arzularının güçlü olduğu görülmüştür. Ayrıca SES’e göre değişim gösterse bile, bütçe planlaması ve para yönetme niteliklerinin varlığı ve gelişme potansiyelinden söz edebiliriz. Kadınlar, finans konularında bilgi eksikliği düşüncesi sergileseler ve çekingen bir tutum gösterebilirler bile finansal konularda bilgilenmek ve eğitim almak arzusu mevcuttur ve bu arzu özellikle, A, B, C1 SES gruplarında ve Doğu Karadeniz kadınları arasında oldukça yaygındır. Sonuçlara göre, Güneydoğu Anadolu Bölgesi kadını arasında bu tür bir eğitime ilgi nerdeyse yok gibidir.

Bölgeler arasında kalkınma açısından sorunlu bir bölgede yaşayan Doğu Karadeniz kadını bireysel kazancı da dahil haneye giren parayı yönetme açısından zayıf konumdadır ve bu konumunun farkındalığı ile finansal eğitim alma arzusunun yüksek oluşu ile dikkat çekicidir. Kalkınma verilerine göre ekonomik açıdan dezavantajlar taşıyan, kadın istihdamının yüksek olmadığı Doğu Karadeniz Bölgesi’nin kadınları, ekonomik güçsüzlüklerine karşı çözüm arayışı içinde olabilirler.

Endişeler ile ilgili verilerden görüldüğü gibi, Doğu Karadeniz kadın katılımcılarının ekonomik endişe düzeyi çok yüksektir. Bu durum onların ekonomik güçsüzlükleri ile ilgili bir bilinç geliştirdiğini gösterir. Doğu Karadeniz kadınına ulaşarak finansal okuryazarlık eğitimi verilmesi ve sigorta hizmetlerine ulaşım konusunda bilgilendirilmesi ve girişimcilik için teşvik edilmesi bu bölge kadınlarının kalkınmasına önemli katkı sağlayabilir.

Araştırma kapsamında, kaderciler inanç ve değerler ile bir kişinin finansal durumunu iyileştirecek tutum ve davranışlar arasında bir ilişki olabileceği varsayarak, kadınların finansal tutum ve davranışlarını derinlemesine inceleyebilmek için onların maddi durumları ile ilgili olarak kadercilik anlayışı benimseyip benimsemedikleri sorgulanmıştır. Bu sorgulama için aşağıda sunulan beş ifadeye katılım düzeyleri ölçülmüştür.

1. Maddi durumum kader tarafından belirlenir.
2. Eğer kaderimde parasızlık varsa, kaçışım yoktur.
3. Şansım yaver gitmez ise, maddi durumun asla düzelmez.
4. Hayatımda her şey kötü gidiyor.
5. Karşılaştığım sorunlar ile baş etme konusunda çaresizim.

Kaderci anlayış ifadelerine katılım düzeyi, SES, eğitim düzeyi ve bankada yatırım amaçlı parasının olup olmama durumuna göre sorgulanmıştır. Özellikle parasal durumun kader tarafından belirlenmesi ve maddi durumun düzelmesinde şansın etkin rol oynadığı inancı ("Şansım yaver gitmez ise, maddi durumun asla düzelmez.") D/E SES gruplarında, diğer SES gruplarına oranla yüksektir. Örneklem ortalamaları göz önüne alındığında, katılımcıların en yüksek sıklıkla katıldığı ifade, "Şansım yaver gitmez ise, maddi durumun asla düzelmez." ibaresidir. "Karşılaştığım sorunlar ile baş etme konusunda çaresizim." ifadesine katılım ise C2 ve D/E SES gruplarında %40'ın üstüne çıkarken, diğer SES gruplarında örneklem ortalamasına (%33) yakındır.

Örgün eğitim düzeyine göre kadercilik ifadelerine katılım sorgulandığında, maddi durumun kader tarafından belirlendiği inancına katılım oranının ilköğretim mezunları arasında en yüksek oranda olduğu görülmekle beraber, lise mezunları ve üniversite ve yüksekokul mezunları arasında bu inancı taşıma düzeyi büyük bir fark ile düşme göstermez. Fakat master ve doktora derecesi sahibi katılımcı kadınlar arasında kadercilik ifadelerine katılım sıklığı, diğer eğitim gruplarına kıyasla oldukça düşüktür. "Şansım yaver gitmez ise, maddi durumum asla düzelmez." ifadesine katılım, ilköğretim mezunları, lise mezunları ve üniversite ve yüksekokul mezunları arasında benzer oranlarda, %40 civarındadır. Yüksek lisans ve doktora derecesi olan kadınlar hariç bu tür bir inanç taşımanın örneklemde oranı düşük değildir.

Bankada yatırım amaçlı parasının olup olmaması ve yukarıda bahsedilen kaderci söylem ifadelerine katılım sorgulandığı zaman, yatırım amaçlı parası olanların daha az sıklıkla bu ifadelere katıldığı görülmüştür. Maddi riskler almak ve kendini kaderin cilvesine bırakmak yerine yatırım yaparak kendini koruma tutumu sergileyen bu kadın grubu bireysel emeklilik ve sigorta ürünleri için hedef kitle olabilir.

Türkiye'de yaygın olan kaderci yaklaşımın katılımcılar tarafından paylaşılma durumunun göstergesi olan kaderci söylem ifadelerine katılım düzeyinin düşük olmaması dikkate alınmalıdır. Araştırma kapsamında kaderci anlayışı benimsemenin sonucu, sorunlar karşısında çaresizlik duygusunun yaygınlığı özellikle, ekonomik

açından dezavantajlı kadınlar arasında (C2, D ve E SES grupları ve örgün eğitim düzeyi düşük kadınlar) daha yüksek sıklıkla görülmektedir. Bu durum göz önüne alınarak geliştirilecek kadını güçlendirme projeleri ve sosyal risklere karşı koruma çalışmalarında kadınlara ulaşmak için doğru iletişim stratejileri seçilmelidir. İletişim için anahtar cümlelerden birisi, “kader değil, sigorta ürünleri bizi risklere karşı korur” ve “içinizdeki gücü keşfederek ekonomik kararlar alın” olabilir.

Araştırma verilerinin ortaya koyduğu gibi, tasarrufa yönelme eğilimi güçlü, ekonomik risklere karşı kendine göre tedbirler alan kadınlara finansal okuryazarlık eğitimi verilmesi, ekonomik risklere karşı kalkan olan sigorta ürünlerinin tanıtımı ve kullanma konusunda rehberlik edilmesi acil önem arz eder. Kapsayıcı kalkınma ve kadının ekonomik açıdan güçlendirilmesinde “kader değil, sigorta ürünlerinin” öneminin anlatılması için iletişim stratejileri ve kamu destekli projeler geliştirilmelidir.

Türkiye genelinde kadınlara finansal tutum ve bilgi eğitimin verilmesi ve kadının ekonomik açıdan güçlendirilmesi için doğru sloganların kullanılması kapsayıcı sürdürülebilir kalkınma için vazgeçilmezdir ve acildir.

Angulo-Ruiz, Fernando , Pergelova Albena. " An Empowerment Model of Youth Financial Behavior". *Journal of Consumer Affairs* 49 (2015): 550-575.

Atkinson, A. and F. Messy. "Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study", *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions*, No. 15, OECD Publishing, Paris, 2012.

Chavez LR, Hubbell FA, Mishra SI, Valdez RB. "The influence of fatalism on self-reported use of Papanicolaou smears". *American Journal of Preventive Medicine* 13 (1997): 418-424. PubMed

Cohen D, Nisbett R. "Are there differences in fatalism between rural Southerners and Midwesterners?". *Journal of Applied Social Psychology* 28 (1998): 2181-2195.

Davison C, Frankel S, Smith G. "The limits of lifestyle: Re-assessing 'fatalism' in the popular culture of illness prevention". *Social Science & Medicine*, 34 (1992): 675-685. [PubMed]

Demir, Nazmiye. "Türkiye'de Girişimcilik ve Kadın", *Anahtar*, Mart, 2015, Sayı, 315, <https://anahtar.sanayi.gov.tr/tr/news/turkiyede-girisimcilik-ve-kadin/1970>

Emeklilik Gözetim Merkezi. *Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu*, (2014) ,www.egm.org.tr/bes2014gr.htm

Empowerwomen. org, 2014, <http://www.empowerwomen.org/en/circles/make-financial-markets-work-for-women/women-financial-literacy-and-skills>

Gerşil, Gülsen. "Küresel Boyutta Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu". *YÖNETİM VE EKONOMİ* Cilt:22

(2015) Sayı:1 Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. MANİSA Ginn, J. and Arber, S. "A Colder Pension Climate for British Women", in J. Ginn, D. Street and S. Arber (eds) *Women, Work and Pensions: International Issues and Prospects*. Buckingham: Open University Press, 2001, pp. 44-66.

Gornick Janet C.Teresa Munzi, Eva Sierminska,Timothy M. Smeeding. "Income, Assets, and Poverty: Older Women in Comparative Perspective". *Journal of Women, Politics & Policy* 30 (2009):272-300

Hung, A. , J. Yoong and E. Brown. "Empowering Women Through Financial Awareness and Education", *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions*, No. 14 (2012), OECD Publishing, Paris.

IFC, AXA, & Accenture. SheforShield: Insure Women to Better Protect All, 2015, http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/a2d8348049d01b0c82a5a3e54d141794/SheforShield_Final-Web2015.pdf?MOD=AJPERES

İşbankası. *2010 ve 2012 Verileriyle Türkiye'de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması*, İktisadi Araştırmalar Bölümü, 2014, https://ekonomi.isbank.com.tr/userfiles/pdf/ar_03_2012.pdf.

Mayo R, Ureda J, Parker V. "Importance of fatalism in understanding mammography screening in rural elderly women". *Journal of Women & Aging* 13 (2001): 57-72. [PubMed]

MEDIAKOM., SES 2012, 2012, <http://www.slideshare.net/hmehme/ses-2012>

Neff JA, Hoppe SK. "Race/ethnicity, acculturation, and psychological distress: Fatalism

and religiosity as cultural resources". *Journal of Community Psychology*; 21 (1993) : 3–20.

OECD. *Gender Equality in Education, Employment and Entrepreneurship: Final Report to the MCM 2012 C/MIN* (2012) 5, OECD Publishing, Paris. <http://www.oecd.org/employment/50423364.Pdf>.

OECD. How does Turkey Compare?, OECD Publishing, Paris, 2015. <http://www.oecd.org/turkey/Employment-Outlook-Turkey-EN.pdf>

Powe BD. "Cancer fatalism among elderly African American women: Predictors of the intensity of the perceptions". *Journal of Psychosocial Oncology*, 19 (2001): 85–96.

Powe BD, Finnie R. "Cancer fatalism: The state of the science". *Cancer Nursing* 26 (2003): 454–465. [PubMed]

Powe BD, Johnson A. "Fatalism as a barrier to cancer screening among African-Americans: Philosophical perspectives". *Journal of Religion and Health* 34 (1995) : 119–126. [PubMed]

Shen L, Condit CM, Wright L. "The psychometric property and validation of a fatalism scale. ", *Psychol Health* 24 (2009): 597-613.

Semiha FEYZİOĞLU ve Ceren KUŞÇUOĞLU., @Tek Ebeveynli Aileler". *Aile ve Toplum* 12 (2011): 97-109.

Şener, Ülker. *Kadın Yoksulluğu*, TEPAV Değerlendirme Notu , Ankara: TEPAV, 2009.

Thomas Masterson, Emel Memiş Ajit Zacharias. @Türkiye'nin "Gizli" Yoksulları". *PLATFORM NOTU*, 14. TOBB, Sosyal Politikalar Platformu, 2014.

TEB. *FINANSAL OKURYAZARLIK VE ERİŞİM ENDEKSİ*, 2012, <http://www.teb.com.tr/document/finansal-okuryazarlik-ve-erisim-endeksi.pdf>. TEB. "Türkiye'nin finansal okuryazarlık ve erişim endeksi

açıklandı", *Bloomberg*, 5 Kasım, 2013, <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1450801-turkiyenin-finansal-okuryazarlik-ve-erisim-endeksi-aciklandi>.

TUIK. *TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi*, Ankara: TUIK Yayınları, 2008.

TUIK. İstatistiklerle Kadın, Sayı: 18619, 05 Mart 2015, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18619>

UNDP Turkey. *UNDP Türkiye – Sürdürülebilir ve Kapsayıcı İnsani Gelişme için çalışıyor*, 2015, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/corporatereports/undp-in-turkey---working-for-sustainable-and-inclusive-human-dev/>

Ünal, Çiğdem. "İnsani Gelişmişlik Endeksinde Türkiye'nin Bölgesel Farklılıkları". *Coğrafi Bilimler Dergisi* 6 (2008): 89-113.

Xiao, J. J. , Ahn, S. Y. , Serido, J. and Shim, S. "Earlier financial literacy and later financial behaviour of college students". *International Journal of Consumer Studies*, 38 (2014): 593–601.

World Economic Forum. "The Global Gender Gap Report, " *Insight Report*, (2008 and 2014) .

© GARANTİ EMEKLİLİK VE HAYAT A.Ş., 2016

